

ลำเวสัฬตรพกเต้า

ณั้บวัดแจ้แสงอรุณ (พระอารามหลวง)

ตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอมือองสกลนคร จั้งหวัดสกลนคร

นายพจนวราภรณ์ เขจรเพชร และนางสาวเอกสุตา ไชยวงค์คัต

ปริวรรตและเรียบเรียง

งานวิชาการและวิจัย สถาบันภาษา ศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

จัดพิมพ์เพื่อังไ้ในวันคล้ายวันถึงแก่อนิจกรรม

อำมาตย์โท พระยาประจันตประเทศธานี (ไ้ทองคำ พรหมสาขาฯ)

วันที่ ๒๑ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๖๓

จากปก : ภาพจิตรกรรมฝาผนังอาคารพัทธสีมา วัดบ้านยาง อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดมหาสารคาม
รูปนกเค้าแมว ภาษาถิ่นเรียกอย่างหนึ่งว่า "นกกู่หูก" เผยแพร่โดย pisit noiwangklang
เว็บไซต์ <https://oer.learn.in.th>.

สำเนาบัตรพกเค้า

ฉบับ วัดแจ้งแสงอรุณ (พระอารามหลวง)
ตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร
นายพจนวราภรณ์ เจริญเพชร, นางสาวเอกสุดา ไชยวงศ์คต
ปรีวรรต/เรียบเรียง

งานวิชาการและวิจัย

สถาบันภาษา ศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
จัดพิมพ์เผยแพร่เนื่องในวันคล้ายวันถึงแก่อนิจกรรม
อมาตย์โท พระยาประจันตประเทศธานี (โง่พคำ พรหมสาขาฯ)
อดีตเจ้าเมืองสกลนคร/ที่ปรึกษาราชการเมืองสกลนคร
เมื่อวันที่ ๒๑ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๖๓

สำเนาบัตรประชาชน

ฉบับวัดแจ้งแสงอรุณ (พระอารามหลวง) ต.ธาตุเชิงชุม อ.เมืองสกลนคร จ.สกลนคร
เอกสารวิชาการลำดับที่ ๑/๒๕๖๓ พิมพ์ครั้งที่ ๑ จำนวน ๑๐๐ เล่ม

นายพจนวราภรณ์ เขจรเนตร,นางสาวเอกสุดา ไชยวงศ์คต ประวรรต/เรียบเรียง

คณะที่ปรึกษา

พระครูศรีปริยัตยาลังการ	เจ้าอาวาสวัดแจ้งแสงอรุณ (พระอารามหลวง)
ผศ.ปรีชา ธรรมนิพนธ์	อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
ผศ.ดร.ฉัตรราชย์ นันทนิต	รองคณบดีคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม
นายสุรสิทธิ์ อึ้งพัฒน์วงศ์	ผู้อำนวยการสถาบันภาษาฯ
ผศ.ดร.พุดมจักร สิทธิ	รองผู้อำนวยการสถาบันภาษาฯ
นางสาววิษณุภาณกานต์ ขอนพาง	รองผู้อำนวยการสถาบันภาษาฯ
นางพงเยาว์ จารณะ	หัวหน้าสำนักงานผู้อำนวยการสถาบันภาษาฯ

คณะบรรณาธิการ

ดร. สติติย์ ภาคมฤค
นายฉวีชัย ดุลยสุจริต
นางสาวจิตนา ลิขโพธิ์ศาล

ศิลปินกรรม/แบบปก

นายหัตถ์ไชย ศิริสถิต

สอรรถา/พิสูจน์อักษร

นายชญาทนต์ อู่ศิริ
นายวชิระ จันทะสุน
นางสาวฉลิสา ทันพิลา

ธุรการ/ประสานงาน

นางสาวชุตินา ภูววรรณ
นายกฤษดากร นันสีอ

จัดทำโดย

งานวิชาการและวิจัย สถาบันภาษา ศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

พิมพ์ที่ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเมืองสกลนคร มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร สงวนลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย

คำนิยาม

การปริวรรตเอกสารโบราณ มีความสำคัญ อย่างยิ่ง เพราะเป็นงานที่ต้องใช้ความพากเพียรพยายาม โภการศึกษา และทำความเข้าใจวัฒนธรรมทางภาษาผ่านวรรณกรรมพื้นถิ่น พร้อมถ่ายทอดออกมา ในรูปแบบอักษรหนึ่ง ไปสู่อักษรหนึ่ง โดยยังคงรักษาความสละสลวยทางภาษาของต้นฉบับเดิมเอาไว้ โภท่ามกลางกระแสแห่งโลกาภิวัตน์ โภปัจจุบัน การศึกษาวรรณกรรม หรือเรื่องราวของท้องถิ่นมักไม่เป็นที่นิยมนิยามมองว่า เป็นเรื่องเก่าล้าสมัย แต่ตรงกันข้ามการศึกษาเรื่องราวใดๆ โภทั้งถิ่นนับเป็นสิ่งสำคัญ อย่างหนึ่ง อันจะก่อให้เกิดความรู้ และความเข้าใจ ที่ทำให้คนเห็นรากเหง้าของตนเอง เกิดสำนึก ความเห็นคุณค่าความภูมิใจ และศักดิ์ศรีของสิ่งที่ตนเองมีอยู่ ที่เป็นมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษ โภท้องถิ่น ความภูมิใจนี้ ทำให้คนเรามีความเชื่อมั่น โภตัวเองว่ามีของดีอยู่ สู่อารพัฒนาท้องถิ่น โภให้มีความเจริญ โภอนาคต

สถาบันภาษา ศิลปะและวัฒนธรรม มีความภาคภูมิใจที่ นายพจนานุกรม เชจรเพชร นักวิชาการศึกษา สถาบันภาษา ศิลปะและวัฒนธรรม และนางสาวเอกสุดา ไชยวงศ์ คต สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ ได้ร่วมกันทำการปริวรรต

เอกสารโบราณวรรณกรรมท้องถิ่น อันจะยังประโยชน์ต่อผู้ศึกษา
 วิชาวรรณกรรมท้องถิ่น คติชนวิทยา ภาษษวิทยาและสังคมวิทยา
 นอกจากนี้ยังได้ช่วยอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่น
 ซึ่งเป็นสมบัติอันมีค่ายิ่งให้คงอยู่ต่อไป

ใ้พนามของสถาบันภาษาฯ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
 ขอขอบใจและชื่นชมใ้ความวิริยะอุตสาหะของผู้ปริวรรต
 ที่ได้สร้างสรรค์ผลงานชิ้นนี้หวังเป็นผลอย่างยิงว่า ผู้ปริวรรตจะผลิต
 และพัฒนาผลงานวิชาการของท้องถิ่นเช่นนี้ต่อไปอีก
 เพื่อจะได้อำนวยความสะดวกต่อการศึกษาท้องถิ่น ใ้ขอภาค
 อย่างยิงชื่นสืบไป

พาสร์สิทธิ์ อู่ปัดฉาวงค์

ผู้อำนวยการสถาบันภาษา ศิลปะและวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

คำนำ

ลำเวสัฬตรพกเค้า เป็ฬวรรณกรรมอิงพุทธศาสนาพื้นถิ่น
ที่มีมิติแห่งความเคารพต่อพระพุทธรูปศาสนา ในขณะที่เดียวกัน
ก็อาจเป็ฬ นัฬ ทัก ทางสังค มหรืฉบัฬ ทักเหตุการณัฬ
บางเหตุการณัฬไว้ภายใต็เรื่งราวทังถิ่น วรรณกรรมนี้
จึงมีฉากกล่าวว้า ให้คุณต่อความเชื่อความศรัทธาเท่านั้น
ซึ่งต้องมีการเรื่ขพรรู้และคึกษาใฬลำดับต่อไป

ลำเวสัฬตรพกเค้า ฉบัฬ วัดแจ้งแสงอรุณ (พระอารามหลวง)
เป็ฬ วรรณกรรมรืฉบัฬ แก้ว ที่มีคว้ามสำคัญ ฉบัฬ หึง
ของภาคอีสานโดยผู้สร้างหนังสือ คืฉ ฉำมาตย์โท พระยาประจันต
ประเทศธานี (โง่ฬค้ำ พรหมสาขาฯ) เจ้าเมืองสกลนคร
มีศรัทธาสร้างขึ้นใฬระหว่างไปว้ากล่าวราชการ ว้าด้วยเรื่งเขตแดน
เมืองหนองหานกับเมืองสกลนคร เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๓๓
ท้าวเจ้าคุณ ฉำมาตย์โท พระยาประจันตประเทศธานี
ได้มอบให้มหาชานนท์ (ข้าราชการตำแหน่งเลขานุการ
ของเมืองแสฬเมืองจันท์) เป็ฬผู้เขียนวรรณกรรมชาตกรเรื่งนี้ขึ้น
เพื่อถวายแต่วัดโพธิ์ชัย เมืองหนองคาย (ปัจจุบัน คืฉ วัดโพธิ์ชัย
(พระอารามหลวง) ตำบลใฬเมือง ฉำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย)

งานวิชาการและวิจัย สถาบันภาษา ศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ได้เล็งเห็นความสำคัญของวรรณกรรม เรื่อง ลำเวสัณฑ์ทรนงค์ จึงได้จัดให้มีการปริวรรตจากอักษรธรรมอีสานเป็นอักษรไทยปัจจุบัน โดยนายพจนวราภรณ์ เขจรเพชร นักวิชาการศึกษา สถาบันภาษาฯ และนางสาวเอกสุดา ไชยวงศ์ศต สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ เป็นผู้ปริวรรตจากใบลาน ๑ ผูก ๒๐ ลาน เพื่อเผยแพร่เพื่อวงไพโรจน์วงศ์สายวันถึงแก่นิจกรรมกรรม ฉำมาตย์โท พระยาประจันต์ประเทศธานี (โง่งนาค พรหมสาขาฯ) อดีตเจ้าเมืองสกลนคร และที่ปรึกษาราชการเมืองสกลนคร และเอกสารฉบับนี้ยังเป็นเอกสารทางวิชาการลำดับที่ ๑/๒๕๖๓ ของงานวิชาการและวิจัย สถาบันภาษาฯ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนครอีกด้วย

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า วรรณกรรม เรื่อง ลำเวสัณฑ์ทรนงค์ ของงานวิชาการและวิจัย สถาบันภาษาฯ ฉบับนี้จะอำนวยประโยชน์ต่อผู้สนใจศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่น คติชนวิทยา ภาษามนุษยวิทยา และสังคมวิทยา พร้อมต่อขอขอบคุณความรู้มรดกภูมิปัญญาของบรรพชนสืบต่อไป

ดร.สถิตย์ ภาคมฤค

บรรณาธิการ

สารบัญ

	หน้า
คำพิชม	ก
คำนำ	ค
บทนำ	๑
ชื่อเรื่อง	๑๐
บรรณาการ	๓๒
ฉกษานศัพท์	๓๔

อำมาตย์โท พระยาประจักษ์ประเทศธานี (โง่พคำ พรหมสาขาฯ)
อดีตเจ้าเมืองสกลนคร/ที่ปรึกษาราชการเมืองสกลนคร

บทนำ

เวสัณฑ์รพคเค้า เป็นนิทานชาดกแสดงเรื่องราวเมื่อครั้งอดีตชาติของพระสมณะโคตมพุทธเจ้า คือ สมัยที่พระองค์เป็นพระโพธิสัตว์บำเพ็ญบารมีอยู่ พระองค์ทรงนำมาเล่าให้พระสงฆ์และฆราวาสฟังในโอกาสต่าง ๆ เพื่อแสดงหลักธรรมสุภาสิตที่พระองค์ทรงประสงค์แสดง เรื่องราวเหล่านี้มักมีการบันทึกดัดลอกลงไปในเวลาเพื่อให้พระภิกษุแสดง ในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในโอกาสต่าง ๆ ในส่วนวรรณกรรมชาดก “เวสัณฑ์รพคเค้า” มีรายละเอียดสังเขป ดังต่อไปนี้

ประวัติและที่มาของเอกสาร

หนังสือสำเวสัณฑ์รพคเค้า เป็นเอกสารโบราณที่ผู้ปริวรรตได้มาจากวัดแจ้งแสงอรุณ (พระอารามหลวง) ตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร โดยเป็นวรรณกรรมชาดกทางพระพุทธศาสนา จารลงในใบลานดิบ จำนวน ๑ ผูก ๒๐ ลาน ๔๐ หน้าลาน โดยอักษรจารึกที่ใช้เป็นอักษรธรรมอีสานด้วยสำนวนร้อยแก้ว หน้าสุดท้ายของเอกสารผู้จารใช้อักษรไทพวนระบุรายละเอียด อาทิ วันเดือนปีที่สร้าง นามผู้สร้าง นามผู้จาร

ทั้งนี้ ปรากฏข้อความระบุดัง กล่าวถึง สถานที่ เหตุการณ์และนามบุคคล
ในประวัติศาสตร์เมืองสกลนคร ดังนี้

● ณ วันที่ ๔๖๕ ค่ำ ปีชลา โทศก ศักราชราชาได้ ๑๒๕๒ ปี
พระยาประจันตประเทศธานี เจ้าเมืองสกลนคร มีใจใฝ่ศรัทธา
สร้างหนังสือลำนเวสันตรนวกค้ำไว้กับศาสนาพระพุทธเจ้าได้สร้าง
โหวตโพธิ์ชัย เมืองหนองคาย เมื่อไปว่าราชการเรื่องเขตแดน
เกี่ยวข้องกับเมืองหนองหาร กับเจ้าคุณพระยาสุริยเดชะวิเศษฤทธิ
ยศทิศวิไชย ปลัดข้าหลวง มาตั้งอยู่รักษาราชการอยู่
ณ เมืองหนองคาย มหาขานนท์เมืองสกลนคร เป็นผู้พิจารณา
แล้วขามแก่ไกล่เกลี่ย มีทั้งตัวตก ตัวห้อย ตัวพ้อขบพล เกกาข้าม
หัวหางขบขด ตกแลห้อยไปนั้นมากหลาย สาธุ ๆ ณ โหมทามิ ฯ๓

กล่าวได้ว่า เอกสารโบราณฉบับนี้ได้มีการจัดทำขึ้น
เมื่อครั้งที่พระยาประจันตประเทศธานี (โง่นคำ พรหมสาขาฯ)
เจ้าเมืองสกลนครเดินทางไปว่าราชการเรื่องเขตแดนเมืองสกลนคร
กับเมืองหนองหาน เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๓๓ อนุมานได้ว่า
การไปว่ากล่าวราชการต้องใช้เวลาค่อนข้างนานหลายวัน
จึงมีเวลาสำหรับการจัดสร้างหนังสือถวายไว้แต่ วัดโพธิ์ชัย
เมืองหนองคาย (ปัจจุบัน คือ วัดโพธิ์ชัย ตำบลโพนเมือง อำเภอเมือง
หนองคาย จังหวัดหนองคาย)

ทั้งนี้ ยังไม่อาจทราบได้ว่า เหตุใดเอกสารฉบับนี้จึงปรากฏอยู่ ณ วัดแจ้ง (วัดแจ้งแสงอรุณ) เมืองสกลนคร ซึ่งควรจะอยู่ ณ วัดโพธิ์ชัย เมืองหนองคาย ตามวัตถุประสงค์การสร้าง เมื่อการก่อพล อย่างไม่รู้ก็ตามอาจเป็นไปได้ว่า ในช่วงเวลาหนึ่ง อาจมีการคัดลอก เป็นฉบับที่ ๒ เพื่อนำกลับมาถวายไว้ ณ วัดแจ้ง เมืองสกลนคร ซึ่งเป็นวัดที่พระยาประจันตประเทศธานี (โง่งม คำ พรหมสาขาฯ) เป็นเจ้าศรัทธาสร้างขึ้น เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๘๒ ก็เป็นไปได้

หลักเกณฑ์การปริวรรต

วรรณกรรมชาตก เรื่อง เวสัฬตรพกเค้าเล่มนี้ ต้นฉบับเดิม บันทึกลงเป็นข้อความร้อยแก้ว เขียนต่อกันยาวไม่ได้เว้นวรรคตอน ผู้ปริวรรตจึงได้จัดรูปแบบการเขียน โดยยกเว้นวรรคตอน เพื่อให้มีความสละสลวยทางภาษา นอกจากนี้ผู้ปริวรรตทำการเพิ่มคำ โยบบางคำประกอบด้วยคำที่เขียนด้วยภาษานาลี นามบุคคล และอธิบายคำศัพท์เฉพาะ อีกทั้งอธิบายศัพท์เพิ่มเติม และข้อความ สันนิษฐานศัพท์อื่น ๆ โยบวงเส้นทำข้อความ กรณีที่ต้นฉบับบันทึก ตกหล่นหรือเอกสารขาดชำรุด

โยบการปริวรรตวรรณกรรมชาตก เรื่อง ลำเวสัฬตรพกเค้า ฉบับนี้ผู้ปริวรรตใช้รูปแบบอักษรวิจิตรปัจจุบัน ทั้งนี้ยังคงรักษาคำศัพท์

ภาษาเดิมซึ่งมีความหมาย การออกเสียงที่คล้ายหรือแตกต่าง
จากภาษาไทยปัจจุบันเอาไว้ เพื่อให้ผู้อ่านได้รับวรรณรสของถ้อยคำ
ภาษาถิ่น อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่นนั้น ๆ

คำที่มีความหมายแตกต่างจากภาษาไทยปัจจุบัน เช่น

ต้นฉบับอักษรธรรม	คำที่ใช้ในเล่ม	ภาษาไทยปัจจุบัน
	ดั่งรีอ	อย่างไร
	ดีหลี	ดีจริง
	ปัญญา	ปัญญา
	พญา	กษัตริย์
	วันลพ	วันถัดไป

คำที่ออกเสียงคล้ายหรือแตกต่างจากภาษาไทยปัจจุบัน เช่น

ต้นฉบับอักษรธรรม	คำที่ใช้ในเล่ม	ภาษาไทยปัจจุบัน
	หลีฬ	เล่น
	ลั้ง	รัง
	ลับ	รับ
	จักสู	จะรู้
	ลักษา	รักษา

ทั้งนี้ ผู้ปริวรรตได้จัดทำฉันทานศัพท์จากเนื้อหาไว้บางส่วน เพื่อให้ผู้อ่านมีความเข้าใจ ในความหมายของคำที่ลงถ้อยคำที่ปราศจาก ไหวรรณกรรมเรื่องนี้

เนื้อเรื่องย่อ

วรรณกรรมชาดก เรื่อง เวสัฏฐชาดก กล่าวถึงเหตุการณ์ เมื่อครั้งที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพมหานคร พระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงเสด็จไปเข้าเฝ้า และ ในครั้งนั้นพระพุทธเจ้า ได้ทรงแสดงธรรมบท หลังธรรมอันเนื่องด้วยทศธรรม ๑๐ ประการ โดยยกเหตุการณ์ เมื่อครั้งอดีตชาติของพระองค์มาแสดง ในเมื่อครั้งอดีตพญาพรหมทัต ผู้ครองเมืองพาราณสี กับพระอัครมเหสี ทรงไม่มีราชบุตรในวันหนึ่ง ทรงเสด็จออกประพาสพระราชอุทยานพร้อมด้วยเสนาอำมาตย์ ครั้นพระองค์ทรงประทับบรรทมอยู่ใต้ต้นรัง ได้ทอดพระเนตร เห็นรังนก และได้ให้เสนาอำมาตย์ขึ้นไปนำลงมาให้ทอดพระเนตร โดยในรังนกนั้นปรากฏไข่นกจำนวน ๓ ฟอง ครั้นเมื่อพระองค์ ทรงทอดพระเนตรก็เกิดความเอ็นดูเป็นที่พลพระทัยจึงนำไปบรรจุ ไว้ในหีบทอง ครั้นนั้นทรงมีพระประสงค์ทราบชนิดของไข่ นก ก็หาผู้ใดทราบชนิดของไข่ นกนั้นไม่ เสนาอำมาตย์จึงกราบทูลว่า ผู้ที่จะบอกชนิด ของไข่ นก ได้มีเพียงนายพรานนกผู้ชำนาญ

ครั้งนั้นพญาพรหมทัตจึงให้เชิญตัวเหล่าพราหมณาเข้ามาเพื่อ
 พร้อมตรัสถามเหล่าพราหมณา เมื่อพราหมณาได้พิจารณาทุกถวายน
 คำตอบว่า ไช้ใบแรกเป็นไช้ของพกเค้า ไช้ใบที่สองเป็นไช้
 ของพกเอี้ยง ไช้ใบที่สามเป็นไช้ของพกแขกเต้า พระองค์ทรง
 มอบหมายให้เสนาอำมาตย์ ๓ คน รับเอาไปเลี้ยงไว้
 ครั้นอยู่ต่อมาไม่พาวไช้พกเค้าก็ฟัก เสนาอำมาตย์ผู้รักษา
 ก็ตามพราหมณาระบุเพศของพก โดยพกตัวนั้นเป็นเพศผู้
 เสนาอำมาตย์ผู้รักษาก็นำไปกราบทูล พญาพรหมทัตก็ให้ชื่อว่า
 เวสันตฤกมาร พร้อมพระราชทานรางวัลให้แก่เสนาอำมาตย์ผู้เลี้ยงดู

ครั้งต่อมาไช้พกเอี้ยงคำก็ฟัก เสนาอำมาตย์ผู้รักษา
 ก็ตามพราหมณาระบุเพศของพก โดยพกตัวนั้นเป็นเพศเมีย
 เสนาอำมาตย์ผู้รักษาก็นำไปกราบทูล พญาพรหมทัตก็ให้ชื่อว่า
 กุณฑริณีกุมารี พร้อมพระราชทานรางวัลให้แก่เสนาอำมาตย์
 ผู้เลี้ยงดู ครั้นอยู่ต่อมาไม่พาวไช้พกแขกเต้าก็ฟัก เสนาอำมาตย์
 ผู้รักษาก็ตามพราหมณาระบุเพศของพก โดยพกตัวนั้น
 เป็นเพศผู้ เสนาอำมาตย์ผู้รักษาก็นำไปกราบทูล พญาพรหมทัต
 ก็พระราชทานชื่อว่า ชุมพุกนันทิตกุมาร พร้อมพระราชทานรางวัล
 ให้แก่เสนาอำมาตย์ผู้เลี้ยงดู

พวกทั้ง ๓ ตัวก็จำเรณูไว้เต็มใหญ่ ฝ่ายว่า พญาพรหมทัต
 ก็มีความรักใคร่เอ็นดูพวกทั้ง ๓ ตัวยิ่งนัก ทำให้เหล่าเสนาอำมาตย์
 เเพาะ่เยื่อติเตียนพระองค์ ครั้นพระองค์ทรงทราบจึงมีพระประสงค์
 ให้พวกทั้ง ๓ ตัวแสดงความสามารถให้แก่เหล่าเสนาอำมาตย์
 และชาวเมืองทั้งหลายได้เห็น จึงทรงให้จัดตั้งมณฑล
 ปราสาทหอดรรมาส์แสดงธรรมขึ้น ในพระราชวังหลวง
 แล้วให้เสนาอำมาตย์ผู้ดูแลไปเชิญพวกตัวนั้น ๆ มายังพระราชวัง
 พวกชื่อว่า เวสัฬตร ได้แสดงเรื่องการรักษาศีล ๕ และศีล ๘
 ให้บริบูรณ์และการดำรงตนอยู่ในทศศีลธรรม ๑๐ ประการ
 ประกอบด้วย ทาน ศีล บริจาค ความซื่อตรง ความอ่อนโยน
 ความเพียร ความไม่โกรธ ความไม่เบียดเบียน ความอดทน
 และความเที่ยงธรรม เป็นต้น

ในโอกาสต่อมาพญาพรหมทัต ให้เสนาอำมาตย์
 ผู้ดูแลไปเชิญทางกฤตกริณี มายังพระราชวัง ทางกฤตกริณี
 ได้แสดงเรื่อง การไม่ประมาทต่อคุณ พระรัตนตรัย
 และผู้มีพระคุณ และการตั้งอยู่ในหลักทศศีลธรรม ๑๐ ประการ
 ของบุคคลนั้น ๆ

ในโอกาสต่อมาพญาพรหมทัต ให้เสนาอำมาตย์
 ผู้ดูแลไปเชิญชุมพุกบัณฑิต มายังพระราชวัง ชุมพุกบัณฑิต

ได้แสดงเรื่องกำลัง ๕ ประการอันพึงมีของคน ประกอบด้วย
 กายกร์ โภคกร์ กุศลกร์ ญาพกร์ และปัญญากร์ โดยชุมพุกบัณฑิต
 แสดงให้เห็นว่า ปัญญากร์ หรือกำลังแห่งปัญญาเป็นสิ่งที่ประเสริฐสุด
 โดยเทียบเอา กายกร์ กำลังแห่งกายซึ่งจะสตกดลงไปตามอายุ
 สังขารแห่งสัตว์ทั้งหลาย ผู้มีปัญญาย่อมรู้ วิตกวิจารณ์ผิดอันชอบ
 อันเล็กตีพหวนาง รู้ขีดบ้านคองเมือง รู้จักอันเป็นสุข เป็นทุกข์
 แห่งตน และบุคคลอื่น รวมถึงเห็นเข้าใจเรื่องการปฏิบัติตน
 ไหนหลักทศธรรม ๑๐ ประการ ของบุคคลอื่น ๆ โดยเฉพาะการรักษา
 ศีล ทาน ภาวนาอยู่เป็นนิจ เมื่อเสนาอำมาตย์และชาวเมืองทั้งหลาย
 ได้รับฟังก็มีความชื่นชมยินดีมากนัก ชนทั้งหลายผู้ได้ฟัง
 ก็รับมายึดถือปฏิบัติ

ฝ่ายพญาพรหมทัต ผู้ครองนครพาราณสี ตั้งอยู่ไพทศธรรม ๑๐
 ประการ และรักษาศีล ทาน ภาวนา จวบจนจะสิ้นอายุไขแห่งตน
 โดยได้มอราชสมบัติให้แก่ชุมพุกบัณฑิต ครั้นนั้น ชุมพุกบัณฑิต
 ไม่รับเอาราชสมบัติ โดยมอให้เสนาอำมาตย์ราชมนตรี
 เป็นผู้คัดเลือกผู้ตั้งอยู่ไพทศธรรม ๑๐ ประการขึ้นเป็นผู้ปกครอง
 เมืองพาราณสี ฝ่ายนกทั้ง ๓ ตัว ประกอบด้วย เวสันดร
 กุณฑริณี และชุมพุกบัณฑิต เมื่อได้ส่งลาอำมาตย์ราชมนตรี
 ชาวเมืองทั้งหลายแล้ว ก็ได้บินไปอาศัยยังป่าหิมพานต์

พระพุทธเจ้าทรงตรัสอธิบายอดีตแห่งบุคคล โดยพญาพรหมทัต
 เกิดเป็นพระฉานพท์ ผู้เป็นพุทธอุปัฏฐาก ท้าวเวสัณฺฐ
 เกิดเป็นพระสารีบุตรเถระ พระอัครสาวกเบื้องขวา นางกุนทริณี
 เกิดเป็นพระอุบลวัณณาเถรี ชุมพุกบัณฑิต เกิดเป็นพระสัมมา
 สัมพุทธเจ้าสมณะ โคตม ส่วนเสนาอำมาตย์ราชมนตรี
 เป็นเหล่าพุทธบริษัทในพระนवरพุทธศาสนา.

กุศลบุญที่ข้าพเจ้าได้ทำการปริวรรตและเรียบเรียงวรรณกรรม
 ขาดก เรือง ล้ำเวสัณฺฐรพคเค้า ขลอุทิศ แต่ อำมาตย์ไท
 พระยาประจันตประเทศธานี (โง่งมค้ำ พรหมสาขาฯ)
 อดีตเจ้าเมืองสกลนครและที่ปรึกษาราชการเมืองสกลนคร
 เจ้าศรัทธาผู้สร้างหนังสือ ล้ำเวสัณฺฐรพคเค้า ฉบับนี้
 และหวังเป็นอย่างยิ่งว่า เอกสารปริวรรตฉบับนี้ จะอำนวยประโยชน์
 ต่อการศึกษาของผู้ที่สนใจต่อไป

พจนานุกรม ขจรเพชร, เอกสุตา ไชยวงศ์คต
 ผู้ปริวรรตและเรียบเรียง

วรรณกรรมชาดก เรื่อง เวสัฬตรนวกเค้า

ฉบับวัดแจ้งแสงอรุณ (พระอารามหลวง)

ตำบลดงตุงชุม อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

พโม ตสฺสสตฺถุ เวสฬฺหฺตรปฺจฺจนามิตฺติ อิทํสพฺพทา เขตวเพ วิหรนฺโต
 ฉนาถปิณฑิกสฺสฉารามเ โกสุรโย กเถสิ โภณฺโต สาทโว
 ตูราสฺสปฺริสาทงฺหลาย สตฺถา ฉนฺวํสัพฺพัญญุเจ้า ตพเพนฺครุสฺงฺสฉน
 คนแลทเวดาทงฺหลาย วิหรนฺโต พระเจ้าก็ฉนุํสํารามุ เขตวเพ
 โไพปาเซตวัน ฉาราม ฉนฺเพฉาราม ฉนาถปิณฑิกสฺส
 แห่งมหาเศรฐฺฐิ ฉนฺมิทึบโกสแห่งเวียงสํวตฺถิราชธานี มีประมาณว่า
 ได้ ๕ ฉัฉนขั้วคัพฉนุํห่าว ๕ ฉัฉนวกัสมิแล กเถสิ พระพุทธเจ้า
 ก็จึงเทศนาแก่พญาปเสน (ทีโกศล) ด้วยธรรมบทบาสีว่า เวสฬฺหฺตร
 ปฺจฺจนามิ ดั่งนี้ ด้วยมิแท้ฉนุํติเหตุฉนฺพระพุทฺธเจ้าจกเทศนา
 ผู้มีพญาปัญญาเพิงฉัฉนนี้ เทอญ.

ภควา ฉนฺวํพระพุทธเจ้า กเถสิ ก็เทศนาแก่พญาว่า มหาราช
 ตูรามหาราช โยราชา ฉนฺวํพญาตพโต กาทเรสิ ก็ได้เสวข รชํ
 ชงฺราชสมนฺติบ้านเมืองดั่งนี้ โสราชา ฉนฺวํพญาตพนี้ พตฺถิโต
 แลนตั้งฉนุํไพทศราชธรรม ๑๐ ประการ ดั่งนี้ แม่นฉนฺว
 เสพาราชมุนฺตรีเศรฐฺฐิแลชาวด้า ถ้าวหน้าพราหมณา ปุโรหิตอาจารย์
 กิติ ก็นํอาจเพ็ฉนฺวจกตั้งฉนุํไพทศราชธรรม ๑๐ ประการ แท้แล

เหตุใดพระตถาคตแล้วอันจา แท้แล **ราชาจ** อันว่า ท้าวพญา
 มหากษัตริย์กิติ **ราชปุตุโตจ** อันว่า ท้าวพญากิติ **หตุถิตโต** แลบตั้งอยู่
 โภทศราชธรรม ๑๐ ประการ ดังนี้ แม่พว่า เสพาราชมุนตรี
 เศรษฐีแลชาวค้ำ ถ้วนหน้าพราหมณา ปุโรหิตอาจารย์กิติ
 ก็บ่มีอาจจักตั้งอยู่ได้ โภทศราชธรรม ๑๐ ประการ ดีหลีแล
 เหตุกระทำอำนาจแห่งเจ้ากษัตริย์ตพพแล

มหाराชา ดุรามหาราช **ตวิ** อันว่า มหาราช **หตุถิตโต**
 ก็ควรตั้งอยู่ โภทศราชธรรม ๑๐ ประการนั้นเทอญ เพื่อจักเป็นปัจจัย
 แก่สัตว์โลกทั้งหลาย ให้พ้นจากโสมสงสาร ให้ได้ถึงนิรพาน
 เป็ที่แล้ว นั้นเทอญ **ตวิ** อันว่า มหาราช **นิวาเรช** พญาก็เพ็งห้ามเสียด
จิตตัม ยังใจจากมาป **ปาปนามม** ชื่อว่าปาป **สนธิตัม** ร่างกายให้ต่อหน้า
 ท้นตา ร่างกายวิมากชาติหน้า ก็มีแล **กมฺมา** อันว่ากำลังแห่งสังขาร
 ธรรมทั้งมวลนั้นคือว่า อันเป็นปาปปัจจัย หากเป็นแก่สัตว์ทั้งหลาย
 โภโลกนี้ **ทุกุณฺนาม** ชื่อว่า ทุกขเวทนา อันมีโภภาวะทั้งหลาย ๕
 ประการนั้น ก็หากแม่พมาปกรรม อันตพกระทำมา แต่ก่อนนั้นคือว่า
 อันเป็นมาปปัจจัย แลสุขอันมีโภเมื่องคพ แลสุขอันมีโภเมื่องฟ้า
 นั้นก็ด้วยผลานุญ อันตพหากได้กระทำเป็นปัจจัยคำชูแก่ตนก็มีแล

มหाराชา ดุรามหาราช **ทุกุณฺตมัม** อันว่ากรรม ๒ ประการ คือ
 ว่า มหาราชแลกระทำดี คือว่า มาปแลบุญ หากให้ต่อหน้าท้นตาทั้ง

หลายให้ภาวนา ตามต่อเท่าเลี้ยงชีวิตแห่งตน ดีหิแล **มหाराชา** **ตุรา**
มหाराช **ตวิ** ฉัพบว่า **มหाराช** **ฉปฺปมตฺตา** ฉฆ่าได้ประมาท
 ไภกุศลบุญจงประกอบณ ชลนธรรม ๑๐ ประการ ให้หาบเอาตพ
มหाराช เกิงสุข ๓ ประการ คือว่า นีรพานเป็นทีแล้ว ก็มีแล
 พระพุทเจ้ากล่าวทอหั้นแล้ว **ตุนหิ** ก็ขู่บ่ปากเพื่อให้ได้โอกาส
 ราชพาพระองค์ จึงบ่งเป็นรสกถาธรรมเทศนาแก่พญาปเสน(ทีโกศล)
 แล้วพญาก็ข้าชธาธาธรรมเทศนาแก่สัพพะัญญาเจ้า หั้นแล

ภควา ฉัพบว่า **พระพุทเจ้า** **กเถสิ** ก็เทศนาแก่พญาว่า
ฉตีเต **พาราณสิขั** **พรหมทตฺโต** **รชชกาเรสิ** ดั่งนี้ **มหाराช**
ตุรามหाराช **ฉตีเต** ไภกาลฉับสงแล้วเมื่อก่อนพุ่น **เอโกราชา** **ไ**
ยังมีพญาตพ ๑ **พรหมทตฺโต** **นาม** ชื่อว่าพรหมทัต **กาเรสิ** ก็ได้เสวย
รชชั ยังราชสมนัตติ **พาราณสิขั** ไภเมืองพาราณสิแล พญาตพหั้น
ฉปฺตติ **หาสุกหญิง** **สุกชาย** นได้ลักคนแล **เอกทิวสิ** ยังมีไภวัน ๑
โสราชา ฉัพบว่าพญาตพหั้น **คหฺตวา** ก็ไปหลีนอยู่ไภสวหอุทิพาน
 (อุทพาน) **ปริวารเห** **กับทั้ง** **นริวาร** เป็นฉับมาก **กิริตวา** พญาก็หลีน
อุขานั **ไภสวหอุทิพาน** (อุทพาน) ไภกาลเมื่อกกลางวันหั้นแล
โสราชา ฉัพบว่าพญาตพหั้น **เสขณา** **เห** ฉัพนฉนอยู่ **ฉาสา** **เห**
 เหพื่อฉาสะ **รุกขมุ** **เร** **แทบ** **เค้า** **ไม้** **รัง** **ต้น** **หนึ่ง** **เอกกาลั** **เลี้ยง** **กา** **ละ**
 หั้นฉ ๑ **ปพฺขิตฺวา** พญาก็ตีหั้นแล้ว **โ** **โ** **โ** **เก** **ต** **วา** พญาก็ล้ำหลังดู

อุบาย ฉันทว่า ภายนอก คือว่า พญาไปจากไม้ตั้งต้นนั้น ทิสวา
ก็จึงเห็น สกุนาราวร ยังมีพกฉันทหนึ่ง ไม้ตั้งต้นนั้น ปตตพททจิตโต
พญาก็ปฏิบัติชักกับด้วย ฉันทพกฉันทนั้น

ราชา ฉันทว่าพญา อพาเปส ก็บังคับ ปริสั ยังชายผู้ ๑ อห
กล่าววว่า ปริสั ตูราท่าพผู้ชาย ท่าพจขัณยังไม้ตั้งต้นนี้
ล้าหลังดูเหตุณ ว่าตั้งพห้พกฉันทเอาค่าพญาแล้วพห้พกฉันทเมื่อ
ทิสวา พห้พกก็จึงเห็น ตโยณททา ยังไขพก ๓ หน่วย ไม้ตั้งต้นเด็ชว
ที่ฉันทต้นนั้นแล แล้วพญาก็ให้พห้พกลงมาด้วยดี แล้วพญาก็ฉันทเอาใส่
กะณุดำ (หิมทองคำ) ไว้หั้นแล ปุจัน พญาก็ถาม อมจจ ยังฉามาตย์
ทั้งหลายว่าตั้งพห้ อมจจ ตูราฉามาตย์ ตโยณททา ฉันทว่าไขพก ๓
หน่วยนี้ มีชีฉดั่งรีฉ พห้จา อห ฉามาตย์ทั้งหลายกล่าวว่า
เทว พุณงข้าไหวเสด็จมหาราชาเจ้า ข้าทั้งหลายก็ไปฉางเพื่อฉกฉู้
ก็ข้าแล ยังฉกฉู้ทอแต่พราพพกทั้งหลายสิ่งเด็ชวก็ข้าแล
เมื่อพห้พญาก็ให้หาทัพมา ยังพาพราพพกทั้งหลายแล้ว
ปุจัน พญาก็ถามพราพพกทั้งหลายว่าตั้งพห้ ตูราพาพราพพก
ตโยณททา ฉันทว่าไขพก ๓ หน่วยนี้ ฉกฉว่าแม่พไขพกสั่ง
มีชีฉดั่งรีฉจา เขาก็ไปฉกฉกแล สู่ท่าพทั้งหลาย ยังฉางฉู้ฉกไปจา

ฉถ ไภกาสยามพห้ ฉันทว่าพราพพกทั้งหลายเขาก็กล่าววว่า
เทว พุณงข้าไหวสมเด็จมหาราชาเจ้า ตโยณททา ฉันทว่าไขพก ๓

หน่วยนี้ **เอกาอุลุกลุส** หน่วยหนึ่งแม่ไพ่นกเค้าก็เข้าแล **เอกากุณทุติกา**
 หน่วยหนึ่งแม่ไพ่นกเค้าก็เข้าแล **เอกาสุวา** หน่วยหนึ่งแม่ไพ่นก
 ไ่นกเค้าก็เข้าแล ขาดินกทั้งหลายฝูงนี้เขาหากไว้ ไนั้งมันก็เข้าแล
 บัดนี้เขาจักมา ไนั้งมันก็เข้าแล ก็จักเป็นเหตุอันใดอัน ๑
 แก่มหาราชเจ้าก็เข้าแล พญาก็ได้ยินคำนายพรานกล่าวดังนั้น
 พญาก็มีใจชมนิพนธ์นิพนธ์มากนัก พญาก็อำพรางว่า **ปุตต** อันว่าลูกยิง
 ลูกชายแห่งกู **พตติ** ก็ไม่มีจักคนแล **สกุณาไปติกา** อันว่าลูกนก ๓ ตัวนี้
 กูจักเอาเป็นลูกแห่งกูแท้ดีหลี พญาอำพรางดังนั้นแล้ว ก็ให้ฉามาท ๓ คน
 เอาเมื่อชักเข้าไว้ว่าดังนั้น ตูราฉามาตย์ทั้งหลาย **ตโย สกุณาไปติกา**
 อันว่าลูกนก ๓ ตัวนี้กูจักเอาไว้เป็นลูกแห่งกูแล ท่านทั้งหลาย
 จงชักเข้าไว้ให้ดีเทอดมู หากจักไปภายนอกหน้า ฟันแล ว่าดังนั้นแล้ว
 ฉามาตย์ ๓ คนก็เอาไปนอกคนละหน่วยเมื่อชักเข้า หันแล

อยู่ไม่นานเท่าใด เสียง ๒ วัน ๓ วัน ไ่นกก็แตกออกมากอัน
 หันแล ฉามาตย์ ๓ คน ฝูงเขาชักเข้านั้นเขาก็พร้อมกัน ให้หาทัพมา
 ยิงนายพรานพวกแล้วแล ก็ถามเชิงพรานพวกว่า ตูราพรานพวก
 ท่านยังรู้จักสกุณาภาวะแห่งลูกนกตัวนี้แม่ตัวผู้ชื่อว่าตัวแม่ไหนจา
 เมื่อหนีพรานพวก ก็พิจารณาตัวผู้แจ้งแล้วจึง กล่าวว่าแม่ตัวผู้ก็เข้าแล
 ฉามาตย์ฝูงนี้ก็เอาเมื่อถวายแก่พญา กล่าวว่าลูกชายแห่งมหาราชเจ้า
 เกิดมาแล้วก็เข้าแล ว่าดังนั้นพญาก็นิพนธ์นิพนธ์แล้วก็ให้

กหาปณ คำพิพ ๑ แก่ อามาตย์ผู้หนึ่งแล้วจึงใส่ชื่อพวกเค้าตัวนั้นว่า
 เวสบุตรกุมาร่า ชื่อว่า เวสบุตรกุมารแล ท้าวจงจักษุสาธุกกุ
 ไว้ให้ตีเทอดณ

พญากล่าวว่าตั้งขึ้นแล้วอามาตย์ก็หนีเมื่อขึ้นแล บ่พานท้อใด
 อยู่ ๒ วัน ไช้พวกเลี้ยงคำ ก็แตกออกมาอามาตย์ก็ให้หาขังพราหม
 ผู้หนึ่งให้พิจารณาตู่ห้แลพราหมนกล่าวว่า แม่พตัวนี้แม่ ก็ข้าแล
 เมื่อขึ้นอามาตย์ผู้หนึ่งก็เอาเมื่อแก่พญาว่า **ตวาฉิตรัง** อันว่าลูกขิง
 แห่งมหाराชเจ้า ก็เกิดมาแล้วก็ข้าแล ว่าตั้งขึ้นแล้วพญาก็มีใจพิพิ
 มากนักแล้วก็ให้ กหาปณ คำพิพ ๑ แก่อามาตย์ผู้หนึ่งแล้ว
 ก็ใส่ชื่อพวกเลี้ยงคำตัวนั้นชื่อว่า **นางกฤษการิการาชกุมาริ**แล
 ท้าวจงจักษุสาธุกกุแห่งกกุไว้ให้ตีเทอดณ พญากล่าวว่าตั้งขึ้นแล้ว
 ก็ส่งให้หนีเมื่อขึ้นแล อยู่ ๒ วัน ๓ วัน ไช้พวกแขกเต้าคำ ก็แตกออกมา
 หนีแลอามาตย์ผู้ชักชวนนั้นก็ให้หาขังพราหมนให้พิจารณาตู่
 พราหมนก็กล่าวว่า แม่พตัวผู้ก็ข้าแล อามาตย์ผู้หนึ่งก็เอาไปถวาย
 แก่พญาว่า ลูกชายแห่งมหाराชเจ้าเกิดมาแล้วก็ข้าแล ว่าตั้งขึ้นแล้ว
 พญาก็มีใจพิพิพิพิพิพิพิพิพิมากนัก ก็ให้ กหาปณ คำพิพ ๑ แก่อามาตย์
 ผู้หนึ่งแล้วก็ใส่ชื่อพวกแขกเต้าตัวนั้นว่า **เจ้าชุมพุกปัตถิต** ก็มีแล
 ท้าวจงจักษุสาธุกกุไว้ให้ตีเทอดณ

พญากล่าวว่าตั้งขึ้นแล้วก็ส่งหีบเมื่อขึ้นแล **วสุนต์** เมื่อขึ้นพวก
 ทั้ง ๓ ตัวขึ้นก็จำเรณูขึ้นใหญ่มา ตั้งขึ้น พญาก็ชักว่า ลูกชาย
 แห่งกูขึ้นใหญ่มาแล ว่าตั้งขึ้น อามาตย์ทั้งหลายก็หัวขวัญ
 ซึ่งกันไปมาด้วยอาการอันดีเถียงว่า ตูราเจ้าทั้งหลาย ล่าหึงดู
 พญาเจ้าแห่งเข้าทั้งหลาย สัตว์เดียดระจอนแท้พา เล่ามาว่าเป็นลูกยิง
 ลูกชายพี่จา **ฉถ** ไผ่กาสเมื่อขึ้น พญาก็ชูเมื่อกิริยา
 อันอามาตย์ทั้งหลายหากอาริตีเถียงตั้งขึ้น พญาก็มีคำอำเพิงว่า
 อามาตย์ทั้งหลายฝูงนี้เขาก็บ่รู้จักคุณแลผลาไผ่ลูกยิง ลูกชายแห่งกูแท้
 ดีหลีแล มากูจักล่าแดงคุณแลผลาแห่งลูกกูทั้ง ๓ พี่ให้ปราภ
 แก่เสพาอามาตย์ราชมนตรี เศรษฐีแลชาวค้า ถัวพหว่าพราหมณา
 บุโรहितอาจารย์ทั้งหลายตูก่อขบเทอดญ ว่าตั้งขึ้น **ปฤทิวเส**
 ไผ่เมื่อวันสุหนุ่งเข้าพญา ก็ใช้อามาตย์ฝูงฉลาดไปสู่นำพัก
 แห่งนกเค้าตัวชื่อว่า **เวสันตร** ขึ้นแล อามาตย์ฝูงนี้ ก็ไปด้วยอันปล้น
 ขึ้นแล

เวสันตร ตูราเจ้าเวสันตร **ปิตุตา** อันว่าพ่อแห่งเจ้าก็จักถามหา
 เถิงเจ้า ว่าตั้งขึ้นแล เมื่อขึ้นพวกตัวขึ้นก็กล่าวว่า **ราชปิตา** อันว่าพญา
 ตพพ่อจักใคร่ถามปัญหาอัน ไต่เชิงเข้าตั้งขึ้น ก็จงให้ถามดูเทอดญ
ฉมจจ ตูราอามาตย์ พ่อแห่งเข้าจักใคร่ถามปัญหาเชิงเข้า
 ไผ่วัน ไถ่ขึ้นจา **ฉท** อามาตย์กล่าวว่า ก็จักถามไผ่วันถัวพ ๗ ขึ้นแล

ว่าดังนั้น **ฉถ** โภกกาลเมื่อหั้นพญาก็ให้คนทั้งหลายกระทำ **มหตก (มณฑป)** ปราสาทอันใหญ่ไพเราะวังเวียงหลวงแห่งพญา แล้วแลให้แบ่งหจจรมาสน์ **ฉาสพา (ฉาสพะ)** โภทามกลาง **มหตก (มณฑป)** ปราสาทอันประดับประดาดีแล้ว ด้วยแก้ว แลคำฝ่ายแวตวังตั้งไว้ แลประดับด้วยเครื่องสำรับ แห่งท้าวพญามหากษัตริย์ นรมวรแล้วก็ให้คนทั้งหลาย ตีฆ้อง ฉิ่ง ป่าวบอกข่าวแก่เสนาอำมาตย์ แลชาวเมืองทั้งหลาย คือว่า เศรษฐีแลชาวค้ำ ถ้วนหน้าพราหมณาปุโรหิตอาจารย์ **ขุนศาลกวน จำป้า** เข้าแก่ห่มห่มขปานกลางยิงชายทั้งหลาย ให้มี เครื่องฉามิสบูชาทั้งหลาย หมายมีเข้าตอก ดอกไม้ ประทีป แลประทีป ชุกกระดาด แลชุกไชย โคมไฟ แลไม้ไฟทั้งหลาย ให้เชื่องเชื่อง ให้คนทั้งหลาย มาประสมชุมนุมกัน ไพเราะวังเวียงหลวง แห่งเฮ้า เพื่อว่าจักฟังเทศนาปัญหา ซึ่งสุกกุพระองค์ นั้นเทอดถุ

ฉถ โภกกาลเมื่อหั้นพญาก็มีหม่อเสนาอำมาตย์ ราชเทวี อัคคมเหสี พระอัครมเหสีแวตล้อมมาฟังเทศนาปัญหาซึ่งสุกแก้วทั้ง ๓ หั้นแล พญาก็จึงใช้อำมาตย์ไปสู่สำนัก แห่งอำมาตย์ผู้รักษาพกเค้า ตัวชื่อว่า **เวสันตร** นั้นมา อำมาตย์ผู้นั้นก็เอาตั้งอัน ๑ แล้วด้วยคำ อันประดับด้วยแก้วกระจก ให้พกตัวนั้นจับอยู่ แล้วก็เอานำไปสู่สำนัก แห่งพญาตพพอกตัวนั้นก็นำไปจับอยู่เหนือตัก แห่งพญาตพพอล

แล้วจึงนิพนธ์มาจับเห็บตั่งคำดั่งเก่าก็มีแล **ตทา** โปกาลเมื่อขึ้น
 พญาก็ถามปัญหาอันเป็นราชกิจการ อันท้าวพญาควรกระทำ
 ซึ่งหกโหลท่ามกลางหมู่คนทั้งหลาย จึงกล่าว เป็นคาถาว่า **เวสบุตร**
ปุจฉามิสกุน **อทุตมฤเตกาเรสิรัช** **กาเมนุกตงจิตตัสจิตตัม** **ตั้ง**
ตุราเวสันตรธรรม **อุทลล** ความสวัสดิ์ดีจึงมีแก่เจ้าพ่อเทอด
 เจ้าพ่อจักกถาม อรรถธรรมซึ่งเจ้านัดนี้แล **กิจจ** อันว่า กิจกรรม
 ทั้งหมดนี้ท้าวพญาควรให้กระทำอันใด จึงจำเริญขู่แบ่งมา
 เมื่อขึ้นก็ข้าจา **ตุราเจ้าลูก** **พ่อเจ้ายัง** **ผู้ดำพา** **พินทา** อันท้าวพญา
 ได้เสวยราชตามประเพณีมาแต่ก่อนนั้นจา **เจ้าจง** **เทศนา** **มก**
 แก่เจ้าพ่อแล **เทอว** **พเทอด**

เมื่อพญาแลถามปัญหาซึ่งหกตัวชื่อว่า **เวสันตร** อันเป็นลูก
 ดั่งนี้แล **เวสันตร** **สกุน** **โ** อันว่า พวกเค้าตัวชื่อว่า **เวสันตร**
 ก็ได้ยินคำอันพญาพ่อ หากถามซึ่งตนดั่งนี้ **อห** **กล่าว**
ตาต **ข้าแก่** **พ่อ** **เป็น** **เจ้า** **ราชา** อันว่า ท้าวพญาได้เสวยราชสมบัติ
 เป็นพญาแก่คนทั้งหลายนั้น ก็ควรห้ามเสีย **จิตต** **ยัง** **ใจ** **ให้** **เว้น**
 จากบาป ๕ ประการคือว่า **ปาณาติมาท** **อัน** ๑ **อทินนาทาน**
อัน ๑ **กาเมสุมิจฉา** **อัน** ๑ **มุสาวาทา** **อัน** ๑ **สุราเมรยุ** **อัน** ๑ **หั้น**
ให้ **ตั้ง** **อยู่** **โ** **สัจ** **จะ** **อัน** **ท้าว** **พญา** **ได้** **กล่าว** **ถ้อย** **คำ** **สัจ** **จะ** **บ่** **หั้น**
บ่ **เที่ยง** **ดั่ง** **นั้น** **ปลว** **อัน** **ว่า** **แผ่นดิน** **ก็** **หาร** **สบ** **ได้** **แผ่นดิน** **ก็** **หด** **ลง** **ไป**

ใต้พื้น ประมวลว่าได้ ๗ ศก ดิถีแล คัพแผ่นดินหารสนได้
 ดั่งพื้น **มธุรส** อันว่าคนทั้งหลายกระทำกิจกรรมทั้งหลาย
 มีต้นว่า กระทำข้าวกล้าไร่นา ค้าขายเลี้ยงชีวิต ก็เป็นอันยากนักแล
กุกุทล อันว่า กสิขณอชพีช ของปลูก ลูกส้ม ก็หาโฆหารสนได้
เสตพพา **ภสชช** อันว่า ว่าพยานประเสริฐ ก็หาอ่านได้เหตุว่า
 ท้าวพญา เสพามาตย์ ราชมนตรี ทั้งหลายไม่มีสัจจะ พื้นแล

ดาต ข้าแต่พ่อเป็นเจ้า **มุสวาทา** อันว่าตัวละยา แลหาสัจจะ
 บิได้พื้น **ปถวิ** อันว่าแผ่นดินก็หาโฆหารสนได้ เพื่อดั่งพื้นแล
 แม่พว่า ข้าวหน้าโภชนะอาหารทั้งหลายก็ดี **อรส** ก็หารสนได้แล
มธุรส อันว่าคนทั้งหลายจักกระทำขังเครื่องปลูก เครื่องขึง ค้าขาย
 ก็เป็นอันยาก แม่พว่า บ่าวส่วยไซ ท้าวพญาเจ้าทั้งหลาย ก็ไม่มีนังเกิด
 ได้มาแล คัพว่า ส่วยไซ บิได้นังเกิดมาดั่งพื้น **ราชา** อันว่า ท้าวพญา
 อันเป็นเจ้าเสิมสร้างริจนาทั้งมวล ก็บกนางขาดเงินเสีย เหตุว่า
 กระทำกรรมอันเต็ดอชเนื่องพื้นแล **โยราชา** **ไพ** อันว่า ท้าวพญา
 ตนใด หาวัตถุข้าวของบิได้ดั่งพื้น จักได้สั่งมาเป็นราชกิจ
 การบ้านเมือง ราชวัลบรรณาการ แก่เสพามาตย์ ดั่งพื้นจา
โสราชา อันว่า พญาตนพื้น **อมจจหิ** อันว่าอาณาตย์ทั้งหลาย
 อคตว่า เขาก็ไม่กระทำอันคมรม ข้าแ่งยังพญาเจ้าแล เหตุว่า

มีคำอันขจรระหัดคัตใจด้วยอันอุปัฏฐากรักษา แต่งบ้าน แปงเมือง
 เหตุว่า เขามไ้กักราชทาพรางวัลบรรณาการ หั้นแล

สพเพชนา อันว่า คนทั้งหลายทั้งมวล **กริสู้** เขาก็จักกระทำ
 เป็พข้าเด็กเป็พโจรฆ่าพันกันไปมาแล **รจรุ** อันว่า บ้านเมืองอันหั้น
วินาสสนหุตติ จักวินาศจินหายเสีย เหตุว่า ท้าวพญา เสนาอามาตย์ทั้ง
 หลาย บ่มีสัจจะ หั้นแล **ตโต** ข้าแต่พ่อพญาเป็พเจ้า **สจจ**
 อันว่า สัจจะหั้นก็เทียรช่อมให้ยังสมันติข้าวของทั้งมวลแล **มุสาวาโท**
 อันว่า คำตะวะล่าชหั้น **นโสถติ** ก็บ่ดูดี ดุงามเหมื่อนดั่งตลกไม้
 อันหารสนไ้หั้นแล **หัช ๑** อุปมาตั้งนุคละหญิงชายทั้งหลาย
 อันหาเครีองประดับกับตพบไ้หั้นแล **สจจ จ ปพสาธูตร** **รสุสาห**
อปีชจ โขปน ด้วยมีแท้ **ตาท** ข้าแต่พ่อเป็พเจ้า **สจจ** อันว่าสัจจะหั้น
 หากเป็พรสอันหึง กวารสทั้งมวลไ้โลกหั้นแล **ตาท** ข้าแต่พ่อเป็พเจ้า
มุสาวาโท อันว่าสัจจะเทียงแท้ดีหลีแล **อัน ๑** ให้เชื่อศีลแลทาพ
 แห่งตพ คำตะวะล่าชหั้น เทียรช่อมให้พำตพไปสู่อนาชพรก หั้นแล

เหตุว่าดั่งหั้น นุคละผู้มีบุญกดี ผู้หาบุญบไ้ดีกดี เมื่อกกล่าว
 ถ้อยคำให้หั้นสัจจะเทียงแท้ดีหลีแล **อัน ๑** ให้เชื่อศีล แลทาพแห่งตพ
 หากจักนำตพเมือสูเมืองฟ้าพุนแล ข้าแต่มหाराชเจ้า **ราชา**
 อันว่า ท้าวพญา เสนาอามาตย์ทั้งหลาย **นิวาเรสช** ก็พึงห้ามเสีย
 ยังคำเคียดแห่งตพแก่ทาพพุงอัน **กูโรจ** อันว่า คำเคียดแก่ทาพหั้น

ก็เพ็ญฉาวธุณันฆ่าท่านให้ซิมหายก็มีแล เหตุตั้งนั้น มหาราชาเจ้า
 จงฆ่าเพิงดู ชังคุณแล โทษแห่งคำเคียดนั้นเทอญ เพ็งตั้ง คือ
 พญาตน ๑ ชื่อว่า**อัครราช** ฉันทเคียดให้เจ้ารัลลี แลนเอาขันตีแห่งตน
 แลให้ฉามาตย์ ไปตัดตีพืนมือเจ้ารัลลี เสียวันนั้น แผลพินก็อดบได้
 ก็แตกเสียบ เอาพญาตนนั้นไปใหม่อยู่โอบบายพรกพุ่นแล เหตุว่า
 นอดคำเคียดนั้นแล เหตุตั้งนั้นมหาราชาเจ้าตนพออดฆ่าได้เคียดบังเบียด
 ท่านให้ซิมหายเทอญ

เวสัทรสกุณา ฉันทว่านกเค้าตัวชื่อว่าเวสัทรนั้นก็จักเอาขังอดีต
 ฉันทล่วงไปแล้วมาเทศนา แก่พญาตนพอดังนี้ กล่าวเป็นรสคาถาว่า
ทลัสรชชัฒมเม มพรชชั จ มหาราชา ตั้งนี้เพ็งเค้า ข้าแต่มหาราชาเจ้า
 ฉันทว่า สภาวะฉันทตั้งอยู่โอบทศราชธรรม ๑๐ ประการ คือว่า ให้ท่าน
 แลรักษาศีลอดฆ่าได้ขาดจักวัน ก็ข้าเทอญ ฉันท ๑ ให้บริจาค
 ว่านฆา ข้าของให้ท่านแก่ฝูงมีนุญ แลมีศีล ฉันท ๑ ให้ห้อมตนอยู่ดี
 อดฆ่าสาหมหา มาพะกล้าแข็ง แก่ผู้มีนุญ แลมีศีล แลเดมาแก่ พ่อแม่
 แห่งตน ฉันท ๑ อดฆ่าละเสียบฉันท ๑ ศีล ๕ ศีล ๘ โหวันอุโบสถศีล
 ฉันท ๑ อดฆ่าข่มเหงตั้งเตโพรนั้นฉันท ๑ อดฆ่าโพรโอบเมืองทั้งหลาย
 ฉันท ๑ อดฆ่ากระทำให้เตอดฉันท แก่หมู่รู้พลตบโธธาทั้งหลาย
 ฉันท ๑ ให้เพ็งเท่าเอาเสียบ ชังคำเคียดบังเบียดแก่เสนาฉามาตย์
 ทั้งหลาย ฉันท ๑ อดฆ่าให้คำเคียดแก่ท่านฝูงฉันท ฉันท ๑ อดฆ่าฟังคำสั่งล

ฉันท่านหากมาสืบมาสืบบอกแก่ตพ ฉันท ๑ กล่าวถ้อยคำ
ให้มิสัจจะฉันทเพียงแท้ ฉันท ๑ ให้กระทำราชกิจการอย่าให้ผิด
ชิตน้ำปกครองเมืองแต่บุฮาน มาแต่ก่อนฝูงนี้ ได้ชื่อว่า ทศราชธรรม
๑๐ ประการแล

เมื่อหกเค้าตัวชื่อว่า เวสัทรเทศนา ทศราชธรรม ๑๐ ประการ
ดังนั้นแล้ว **สพฺพเพชฌา** ฉันทว่า คนทั้งหลายมวลฉันทอยู่เมืองพาราณสีนั้น
ก็เป็ฉันทฉัจจรรย์มากนัก เขาก็กระทำเลียงสาธุการ เป็ฉันทมากแล
ตทา ไผ่กาสเมื่อนั้น พญาก็ตั้งไว้ยังหกเค้าตัวนั้น ไผ่ที่ฉันทเป็
มหาเสนาผู้ใหญ่แห่งตพนั้นแล หกตัวนั้นก็พิจารณาตู่ชิตน้ำ
ปกครองเมืองต่างพลแห่งตพ ไผ่ที่ทำกลางแห่งเสนาอาณาตย์ราชมนตรี
ทั้งหลายก็มีวันนั้นแล **เวสัทร** แก่ปัญหานยังปัญหาให้พญาตพพล
นิตถิตา ก็แล้วก่อนนั้นก่อนแล ฯ๑๓

ปุณฺรราชากตติปาหจฺฉเยห เหวกุนทรินิปาเทสิ ไผ่เมื่อเลียง ๒ วัน
๓ วัน มาถึงแล มีดังนั้น พญาก็ใช้อาณาตย์ฝูงฉลาดไปบอกข่าวสาร
ฉากรฉันทจักถามปัญหาถึงหก ตัวชื่อว่า **นางกุนทรินิ** นั้นให้แจ้งไว้
ไผ่วันถ้าว ๗ นั้นแล เมื่อนั้นพญาก็มีเสนาอาณาตย์ราชมนตรี
ทั้งหลายเป็ประทาน ก็ไปสมิตตั้งอยู่ ไผ่ทำกลาง**มณฑก (มณฑป)**
ปราสาทที่นั้น ก็มีแล เมื่อนั้นพญาก็ใช้ให้อาณาตย์ฝูงฉลาด
ไปเฒานกชื่อว่า **นางกุน ทสิณี** นั้นมาเพื่อจักถามปัญหา

ให้ปรากฏแก่คนทั้งหลาย หันแล เมื่อหันอามาตย์พุ่งหันก็ไปเอามา
 ชั่งพวก ตัวชื่อว่า นางกุณฑริณี หันแล พวกตัวหันก็มาชั่งอดแล้ว
 ก็หนีไปจับอยู่เหนือฉัตรธรรมาส์ แล้วจึงหนีไปสู่ตักแห่งพญาตบเพื่อพ่อ
 แล้วก็คืนมาจับอยู่เหนือฉัตรธรรมาส์ดังเก่า หันแล

ฉก โลกเมื่อหันราชอันว่า พญาพาราหสิตทพเพื่อพ่อหัน
 ฉาก ก็จึงกล่าวถาม ปพหิ ชั่งปัญหา ซึ่งพวกพวกตัวชื่อว่า กุณฑริณี
 ตวิ ฉันว่านาง ฉหิ ฉันว่า เขาผู้เพื่อพ่อก็จักถามปัญหาเจ้าแล
 นางเจ้าซึ่งอาจแก้ได้บ่จา ฉิวา เจ้านบ่อาจจักแก้ไขดังหัน เขาพ่อก็บ่ถาม
 ชั่งเจ้าแล เมื่อหันนางกุณฑริณี กล่าวว่ ตาต ข้าแต่พ่อเพื่อเจ้า ๆ
 จักถามปัญหาอันใดเชิงผู้ข้า ก็จึงถามตามใจมักแห่งมหाराชเจ้า
 เทอญ ฉหิ ฉันว่า ผู้ข้าก็จักแก้ตามพญา แห่งผู้ข้าอันได้เพื่อสัตว์
 เตรีจฉานหัน เมื่อหันพญาก็กล่าวว่ กุณฑริกา ตูรานางกุณฑริณี
 กิจกรรมอันใด ฉันท้าวพญา มหากษัตริย์เพิงกระทำ
 ให้จำเริญแก่ข้าพเมืองราชสมบัติ หันจา อูวรญาราชฉมเม
 ปุจฉาตวา โผเมื่อราชฉธรรมอันพญาหากถามเชิงนางกุณฑริณี
 มีตัวขประการดังหันแล กุณฑริ ฉันว่า นางพวกตัวชื่อว่ากุณฑริณี
 กล่าวว่ ตาต ข้าไหวพ่อเพื่อเจ้าฉันว่าราชฉธรรมทั้งหลายนี้ ก็มีต่าง ๆ
 กันดีหลีแล ชาศติ เกิดมาเพื่อสัตว์ตรีจฉานหัน ก็เหตุด้วยผลาแห่งกรรม
 ฉันตบหากได้กระทำมาแต่ก่อนหัน ก็ข้าแล ชาศติ ฉันเกิดมาเป็นคนหัน

ก็เหตุผลบุญฉันทนได้กระทำมาแต่ก่อนนั้นแล บุคคลผู้มีปัญญา
เพียงผู้ตั้งพิธีเทอดนุ

ฉาทิกกุศลบุญญาภิชาติ กโรปิ ตาต ข้าไว้พลเป็นเจ้าข้าว่า
โลกทั้งหลายนี้ ยังรู้ปีนรู้แสงไปมาแล ลางชาติก็เกิดเป็นคน
ลางชาติก็เกิดเป็นสัตว์แล ลางชาติก็เกิดเป็นเทวดบุตร แลเกิดเป็นเทวดา
ฉันทมีนาปแลบุญ หากแต่แปลงให้แก่สัตว์ทั้งหลาย โห้โลกนี้แล
บุคคลผู้ใดได้เกิดมาเป็นคนทุกขี้ไฉ่ฉินใจ ก็เหตุด้วยมาปกรรมแห่งตน
ฉันทได้กระทำบุญให้ทาน รักษาศีล ฟังธรรมแต่ก่อนนั้นแล
บุคคลผู้ใดได้เกิด โห้ตระกูลวงศ์แห่งทำวพญามหากษัตริย์
ก็เหตุด้วยบุญสมภารฉันทนหากได้กระทำมาแต่ก่อนคือว่า ได้ให้ทาน
รักษาศีล ภาวนาแต่ชาติก่อนภายหลังนั้นแล บุคคลผู้ใดได้เกิดมา
เป็นเทวดานั้น ก็เหตุถือเอาขังบุญคุณแก้วทั้ง ๓ ประการ
เป็นที่พึ่ง แลให้ทานรักษาศีล ภาวนา มาแต่ก่อนพุ่นก็มีแล
บุคคลซึ่งชายทั้งหลายผู้ใดได้ไปโหม่อยู่โห้ขมายพรกทั้ง ๕ นั้น
ก็เหตุเขาได้ประมาทคุณแก้ว ๓ ประการ แลปให้ทาน รักษาศีล
ภาวนามาแต่ก่อนนั้นแล

ตวิ ฉันทว่ามหาราชเจ้า **ฉปมตุโต** ฉข่าได้ประมาทคุณแก้ว ๓
ประการ ปุราณประเพณีมาแต่ก่อน ฉข่าได้ผิดจากนั้นเทอดนุ
กิจการทศธรรม ๑๐ ประการ คือว่า ทาน ฉันท ๑ แล **นริจาค** ก็ฉันท ๑

พาล อันเป็หคนพาลไปหานุญหาตีสนได้ ก็จักถอยจากสมันตี
 ข้าวของแลหื้อข ๗ ก็เป็หตั้งมณ ทลพระจันทร
 อันถอยจากรัศมีรังสี แลแลดับไปหื้อแล ประการ ๑
 ข้าไห้วสมเต็จมหาราชาเจ้าอันว่า มณทลพระจันทรอันหื้อมา
 ได้คำ ๑ เทาเถิงเพ็ง แลมีรัศมีรังสีเสาะโสงาม หาอันจักเปรี๊ยน
 เทียบนได้แล มีสันโต คนทั้งหลายฝูงมีศีลบ่ขาดก็จักจำเรฎูตี
 โยสมันตีข้าวของยศศักดิ์บริวาร ด้วยผญาแห่งตพหื้อแล
 ก็อุปมาตั้งมณทลพระจันทรอันเพ็งเต็มงามหื้อแล

กฤษณทริณี อันว่า พกตัวชื่อว่านางกฤษณทริณี เทเสห
 ก็เทศนาธรรมแก่คนทั้งหลาย มีพญาตพหื้อเป็หประทาน
 ด้วยคาถาทั้งหลาย ๑๐ ประการตั้งหื้อแล ราชชา อันว่า พญา
 สุตวา ได้ยินธรรมเทศนาแห่งนางพกฤษณทริณีแล้ว ก็มีใจนิมิตหื้อ
 ยินดีมากนั้ก ฉห พญากล่าวจากันเสหาอามาตย์ทั้งหลายว่า
 โภณโต ตูราเจ้าเสหาอามาตย์ทั้งหลายเฮ้ ลุกยั้งแห่งเฮา
 นางกฤษณทริณี ก็เทศนาแก่เฮาทั้งหลาย ก็เป็หอันเข้าใจยินดียั้งนั้ก
 เฮาก็ควรปฏิบัติตามแท้ดีหื้อแล คนทั้งหลายอันเกิดมา โยโลกหื้อ
 บ่ได้สูตได้เขียนแต่ครุณาอาจารย์ตนโตตพ ๑ ตั้งหื้อ ผู้โตยั้งจักกล่าว
 ตั้งหื้อ ก็หาบ่มีได้จักคนแล ฉนั้ กฤษณทริ ตัวหื้อหาบุคคลสะผู้จักมาสั่ง
 มาสนหื้อได้หากสู้ด้วยใจแห่งตพแท้ดีหื้อแล พญากล่าวแล้ว

ก็ตั้งไว้ข้างทางหกตัวนั้น โขที่อันประเสริฐให้ปากตำบาราจา
กับตัวขตพหั้นแล ตั้งแยกแต่พื้นเมื่อหน้าทางหกตัวนั้นก็ได้ขู่
โโขที่อันเป็นสุขสำราญก็มีแล นางนกคุณทริณี เทศนาให้พญาตพพอ
กับคนทั้งหลายฟัง นิตฺติตั้ง ก็บรมบรรคอรเท่านี้ ก่อพแล ฯ๑๓

ฉถปนราชาตีปาหจเขนชุมพุกนภทิตตํ ทตฺเปตฺตวา เมทิวเส
คตวา ฉถ โขกาลเมื่อ เลียง ๒ วัน ๓ วันตั้งนั้นอันว่าพญาตพพอ
เปเสสิ ก็ใช้อามาตย์ผู้ฉลาด ให้ไปสู่สำนักแห่งนกแขกเต้าตัวชื่อว่า
เจ้าชุมพุกนภทิต อันประกอบด้วยปัญญา แลมีขีสนับแต่งสาบ
เสมีฉน ดังหมากชุมพุกนั้น จึงได้ชื่อว่า ชุมพุกนภทิต เพื่อตั้งนั้นแล
บอกสัญญาให้แจ้งแล้ว โขมีฉถวพ ๗ วันนั้นแล ราชา อันว่า
พญาตพพอก็มีหมู่เสนาอามาตย์ราชมุนตรีเป็นบริวาร
แล้วก็ไปสมิตตั้ง อยู่โหมพดก (มณฑป) ปราสาทแล้วก็ใช้อามาตย์
ไปเอาชุมพุกนภทิตมาแล้ว ก็ให้จับอยู่เหนือตั่งคำ
แล้วก็นำเอาไปตั้งไว้โโขที่ใกล้แห่งพญาหั้นแล โสสกุโณ อันว่า
นกแขกเต้าตัวนั้น ก็เข้าไปสู่ตักแห่งพญาตพพอ แล้วก็มาจับอยู่ตั่งคำ
ตั่งเก่าก็มีแล คนทั้งหลายก็ยกเอาตั่งคำ กับทั้งเจ้าชุมพุกนภทิต
ขึ้นตั้งไว้เหนือฉาสนา อันประเสริฐแล้ว ฉถ โขกาลเมื่อ
ราชา อันว่า พญาตพพอ ปุจนิส สตุเตนะ อันจักถามราชธรรม
๑๐ ประการ จากเวสันตรแล้วถัดนั้น เขาผู้เป็นพ่อ

เล่าข่าวถามเชิงพิเรนทร์แห่งเจ้า ชื่อว่านางกฤษณิณี ก็ประกอบด้วย
 ฌณาปัญญา ก็กล่าวทศราชธรรม ๑๐ ประการ ตามกรรมแห่งตพ
 ดีหสิแล **อิทานิ** โภกาสบัดนี้ เจ้าจงแก้ปัญหาค่าเช่าพ่อ
 แต่เทอดญ อันจักได้เป็นกำลังอันประเสริฐ กว่ากำลังทั้งหลายนั้นจา
 ฆณ โภกาสเมื่อนั้น **สกุณา** อันว่า พกตัวชื่อว่า **เจ้าชุมพุกบัณฑิต** นั้น
สุดตวา ได้ยินยังคำอันนั้นแห่งพญาตพพ่อ เจ้าก็มีคำชมชื่นพิพิ
 เหตุว่า เจ้าจักได้สำแดงยังฌณาแห่งตพ แก่คนทั้งหลาย
 ฆน กล่าวเป็นนัยยะคาถาว่า **กถญญสุวิวิโลเก** ตั้งนี้เพื่หเค้า
 ฌนเต ข้าไหว้สมเด็จมหाराชเจ้า กำลังนี้ **ปญจ** มี ๕ ประการ
 โภโลกนี้บุคคลละผู้ใด อันประกอบด้วยขั้นทั้ง ๕ ประการนี้อันใดจา
 คือว่า **กายกร** อัน ๑ **โภคกร** อัน ๑ **กุศลกร** อัน ๑ **ญานกร** อัน ๑
ปญญกร อัน ๑ นั้น **เทว** ข้าไหว้สมเด็จมหाराชเจ้ากำลังทั้งหลาย
 ฝูงนี้ **ปญญกร** นั้นแวนประเสริฐกว่ากำลังฝูงอื่นแล กำลังฝูงอื่นนั้น
 ยังผู้ผลพลงตามอายุ แห่งสัตว์ทั้งหลายบ่หมั้น บ่เทียงแล
 เหตุว่า ฉาจารย์เจ้าทั้งหลายหากกล่าววว่า บ่ประเสริฐตั้ง **ปญญกร**
 แลกรรมแห่งฌณาอันประเสริฐนัก แลบ่อาจสังขยานันได้แล
ตาท ข้าไหว้พ่อเป็นเจ้าจงผู้แจ้งยังคำแห่งข้านี้เทอดญ

กายกร นี้คือว่า เพ็ดตพแต่มาแก่ชราการตั้งนั้น กำลังก็ถอลลง
 ตามอายุแห่งตพอันบ่เทียงเพ็ดตั้งนั้นแล อันว่า กำลังฌณาอัน

เมื่อว่า ตพแก่ซึ้นมาผญา ก็แก่ซึ้นตามชาติแห่งผู้มีผญาซึ้นแล
 ก็รู้วิตกวิจารณ์ ฉัฬผิต ฉัฬเล็ก ฉัฬตีฬ ฉัฬน้ำผคองเมืออง รู้จักฉัฬเป็ฬสุข
 เป็ฬทุกข์แห่งตพ แห่งท่าฬผัฬแล **ตาท** ซ้าแต่ฬ่อเป็ฬเจ้า
ปญญา ฉัฬว่า ผญาซึ้น ว่าประเสริฐฉาจรู้จักไฬฉรรคมค้ำสฉน
 แห่งพระพุทฐเจ้าได้แท้ดีหลีแล ด้วยมีแท้ **มหญสุสา** ฉัฬว่า คนทั้งหลาย
 ฉัฬเกิดมา ไฬ โลกฬัฬมีชาติก็ต่างกัน **เกจิชฬา** คนทั้งหลาย
 ลางฬ่อฬัฬมีผญาปัญญา แลลางฬ่อฬัฬก็มีผญาสลาต
 ฉาจรสามารถ ปากต้าฬจารา ลางฬ่อฬัฬมีผญา ก็มาก
 มีบุญสมภารก็มากหักแล **สสาหากตปญญา** ก้ำฬัฬเป็ฬกันด้วย
สรปญญาหญสุสติ ปัญญาสุกฬัฬมีไฬบุคคละผู้ใดก็ฉัฬหฉมแท้แล
 ฉัฬ ฬัฬจา ด้วย ปัญญา แห่งบุคคละทั้งหลาย ก่อฬ แล
 จักวิเศษตั้งผญา ก็หาบ่มีได้แล **กายกรั** ฬัฬก็บ่วิเศษตั้งก้ำลัง
 ผญาปัญญาฬัฬแล

ตาท ซ้าแต่ฬ่อเป็ฬเจ้าเหตุใดแลว่า กายก้ำลังแห่งคนทั้งหลาย
 บ่วิเศษตั้งผญาฬัฬแท้แล ฉัฬว่า ก้ำลังแห่งคนทั้งหลายฬัฬบ่หฬัฬ
 บ่เท็ฬงดีหลีแล **ตาท** ซ้าแต่ฬ่อเป็ฬเจ้า **ทิมายุกา** ฉัฬว่า มีฉาญฉัฬฬัฬ
 ก็เป็ฬก้ำลัง ฉัฬ ๑ แล **ปริโกตา** มีฉ้าวของปริโกตก็เป็ฬก้ำลัง
 ฉัฬ ๑ แล **พล** ฉัฬฉัฬฬ ๓ ชั๊งกว่ากายก้ำลังแล **ชาติติ** ฉัฬว่าชาติ
 ตระกุลฉัฬดีก็เป็ฬก้ำลังฉัฬฉัฬฬ ๔ **ปญญากรั** ปัญญาของบุคคละทั้ง

หลาย ฟุ้งมีสัญญาเพื่ออุ้งกำลัง ๕ ประการนี้เทอญ กำลัง ๕ ประการนี้
 ปณณุกร ๕ หั้นแหวประเสริฐยิ่งกว่ากำลัง ๔ ประการ หั้นแล
 ตาต ข้าแต่พ่อเป็นเจ้าอันว่าพญาปัญญาปัญญา นี้ วิเศษกว่าซุอัน
 บุคละเทียรช่อมหุ้พิจารณา ให้เป็นประโยชน์ชณะ แก่ตพแลทำพ
 ฟุ้งอันหั้นแล บุคละอาจจักอุ้งธรรมคำสอนแห่งพระพุทธรเจ้าหั้นแล
 เทียรช่อมหุ้เฉยพเอา **เตขุขปิตก** เชิงไตรขปิตกทั้ง ๓ เป็นที่เพ็งแก่ตพแล
 เหตุตั้งหั้น จึงได้ชื่อว่า **ปณณุกร** แหวประเสริฐกว่ากำลังทั้งหลาย
 เป็นตั้งพระอาทิตย์แลพระจันทร์อันอุ้งงามไพ โลกนี้แล

สกุณา อันว่า พกแขก เต้าตพชื่อว่าซุหมพุกนัณ ทิต
 เทศพาดัวขคาถาทังหลายฟุ้งนี้ ดัวขประการดังกล่าวมาหั้นแลแล้ว
 อห จึงกล่าววว่า **ตาต** ข้าไหวพ่อเป็นเจ้ามหาราช ถามปัญหาอันใด
 ซึ่งผู้ข้าก็แก้ไขปัญหาทั้งหลาย ฟุ้งดัวขหั้นณะดังกล่าวมาหั้น
 ตวิ อันว่า มหาราชเจ้าตพประเสริฐ กล่าวชาวเมืองทั้งหลาย
 จงปฏิบัติตามทศธรรม ๑๐ ประการ ฟุ้งนี้เทอญ **ตวิ** อันว่า
 สมเด็จพระเจ้าสั่งมวสชาวเมือง กั้นทั้งเสนาอำมตย์ราชมนตรีทั้ง
 หลาย ให้ตั้งอยู่เินคองอันดี คือว่า ให้ทาพ รักษาดีส ภาวพา
 ซุคนก็ข้าเทอญ **ตาต** ข้าไหวสมเด็จพระเจ้าตพเป็นใหญ่
 กว่าชาวเมืองทั้งหลาย คั้นว่า มหาราชเจ้าตพอยู่เินทศราชธรรม
 ๑๐ ประการ ตั้งหั้นคั้นว่า จุติพรากจากเมืองคนที่นี่แล้ว

ก็จักได้เอาตบเมื่อเสวยสุข โผเมืองสวรรค์เทวโลกพูนก็ข้าแล
 ข้าแต่มหाराชเจ้า **เขพรา** อันว่าบุคคละยิงชายทั้งหลาย
 หมายมีท้าวพญา เสนาอำมาตย์ราชมนตรี เศรษฐีแลทวยค้ำ
 ถ้าวพห้่าหมู่ปุโรหิตอาจารย์ทั้งหลายฝูงใด ติว่า
 บ่ตั้งอยู่โผศรราชธรรมดั่งนี้ คั้นว่า จุตจากเมืองคนนี้แล้ว
 ก็จักได้เอาตบไปสู่อับมาขพารกเพ็ญเค้า หากเพ็ญที่เภาไปสู่
 ไปหาแห่งคนมาปทั้งหลายแท้ดีหลีแล

เดวปี มหาโพธิสัตโต โผสัตตเจ้าก็เทศพาแก่พญาพาราณสี
 มีดั่งนี้แล้ว คนทั้งหลายก็สาธุการ แล้ว **ราชา** อันว่า พญาก็มีใจชมชื่น
 ยินดีมากนัก **อห** กล่าวเชิงอำมาตย์ทั้งหลายว่า **อหมจุจ** ตูราอำมาตย์
 ทั้งหลายลุกเข้าเจ้าชุมพุกบัณ **ทิต** อันมีสบัณแดงงาม
 เหมื่อนดั่งหมากชุมพุกนี้ ก็เทศพาธรรมแก่เข้าทั้งหลาย
 ด้วยสีหนาท อันเป็พรสปุราณธรรมแท้ดีหลีแล เข้าทั้งหลาย
 จักกระทำดั่งไรใด **นิจิดถา** โผการเมื่อนั้น **อหมจุจ** อันว่า อำมาตย์
 ทั้งหลาย **อห** กล่าววว่า **เทว** ฝูงข้าไหว้มหาราชเจ้า **ปุตุโต**
 อันว่า ลุกแห่งมหाराชเจ้านี้ **อห** กล่าวเป็คำอันบุราณจาฮิตแต่ก่อน
 แหม่นแหม่นสันใดเข้าทั้งหลาย ก็ควรกระทำตามก็ข้าแล เหตุว่า
 ตาอันวิเศษนี้ได้แก่เข้าทั้งหลายแล แหม่นสมเด็จมหाराชเจ้า
 ก็ควรกระทำตามแล

๑๓ โยกาลเมื่อเห็นพญากล่าวว่า ลูกเข้าเจ้าชุมพุกบัณฑิต
 ก็เทศนาธรรมแก่เจ้าทั้งหลาย ให้ตั้งอยู่ใต้อาสนวิหารธรรมจาฮีต
 แต่ก่อนตั้งเจ้าทั้งหลาย บ่เพียงจักละเสียยังคำสอนแห่งลูกเข้า
เจ้าชุมพุกบัณฑิต แท้ดีหลีแล พญากล่าวตั้งขึ้นแล้วก็จึงตั้งไว้
 ยังพนักขึ้น ให้เป็นมหาเสนาผู้ใหญ่อีกมีในวันขึ้นแล **๓๓** โยกาล
 ตั้งแยกแต่ขึ้น โยตามหน้าส่วนตั้งพวกตัวชื่อว่า **เจ้าชุมพุกบัณฑิต**
 ก็พิจารณายังถ้อยคำอันผิดแลอันควรจำเริญใจแก่เสนาอามาตย์
 ทั้งหลาย เป็นที่เข้าไปสู่ไปหาแห่งเสนาอามาตย์ราชมนตรีทั้งหลาย
 ก็มีแล **๑๔** โยกาลเมื่อขึ้น **๓๔** โยกาลขึ้นว่า ชาวชนบท
 บ้าพ พอกขอกขันพ ๓ สีมาทั้งหลาย เขาก็มีใจชมชื่นยินดี
 เชิง **เจ้าชุมพุกบัณฑิต** เขาก็สักการบูชามากหนักแล **๓๕** โยกาล
 พญาก็ตี เสนาอามาตย์ราชมนตรีทั้งหลายก็ดี เขาก็ตามคำสอน
 แห่ง **เจ้าชุมพุกบัณฑิต** ชุคนก็มีแล

๓๖ โยกาลขึ้นว่า คนทั้งหลาย **๓๖** โยกาลขึ้นว่า คนทั้งหลาย
 หมายมีอันให้ทาน รักษาศีล เมตตา ภาวนา ๓ เปตวา ก็ตั้งอยู่
 เท่าอายุแห่งตนคั้นว่า มั่งยังขันธทั้ง ๕ แล้วก็ได้เมื่อเกิดเอากำเนิด
 ยังสมันต์ทั้งหลาย โยขึ้นฟ้าดาวตึงสาสวรรค์เทวโลก ด้วยบุญ
 อันตนได้ให้ทาน รักษาศีลภาวนา ขึ้นแล **๓๗** โยกาลขึ้นว่า พญาพาราณสี
 ๓ เปตวา ก็ตั้งอยู่ตามคำสอนแห่งตน **๓๘** โยกาลขึ้นว่า รักษาศีล

ภาวณาเท่าอายุแห่งตพหั้น แลก็ได้เฒาทพเมื่อเกิด โหขึ้นฟ้าดาวตึงสา
 สวรรค์เทวโลกก็มีแล ตทา โหกาลเมื่อหั้น **อมจุจ** ถันว่า อามาตย์
 ทั้งหลาย **กริส** เขาก็กระทำอันเล็กซากส่งสการพญาแล้ว
 เขาก็นอกเล่าอันเล็กซากส่งสการแล กล่าวกับ**เจ้าชุมพุกบัณทิต**ว่า
อห ข้าไว้เจ้ากู **รุสสนสโ** ถันประกอนด้วย ชูปโสมอันงาม
 แลมีพญาอันมากเจ้ากูจงตั้งขังถ้อยคำแห่งฝูงข้าทั้งหลายก็ข้าเทอญ
ราชาปีตวา ถันว่า พญาตพพ่อแลแม่แห่งเจ้ากู เมื่อจักใกล้ตายหั้น
 ขังส่งฝูงข้าทั้งหลายไว้ว่าตั้งหั้น สูท่าพทั้งหลาย จงให้ขังสมนัตติ
 ข้าวของแก่ลูกกู**เจ้าชุมพุกบัณทิต** หั้นเทอญ ว่าตั้งหั้นแล
 บัดหั้น เจ้ากูจงเสวยราชเป็นพญาแทนพพ่อแห่งเจ้ากูเป็นพญา
 แต่ฝูงข้าทั้งหลายแล

ตทา โหกาลเมื่อหั้น**เจ้าชุมพุกบัณทิต** ผู้มีพญา
อห เจ้ากล่าวแก่อามาตย์ทั้งหลายว่า **อมจุจ** ดุราอามาตย์ฝูงฉลาดทั้ง
 หลาย เहांหั้นก็บ่มีประโยชน์หะด้วยราชสมนัตติ เป็นท้าวพญา
 แทดีหลีแล **อห** ถันว่าเहां **สกุณาน** เป็นพกแขกเต้า
 พญาเจ้าก็เहांเहांมาเลี้ยงเป็นลูกชายแลด้วยมีแท้ **อห** ถันว่า
 เจ้าก็บ่ขังขังราชสมนัตติอันท้าวพญาหั้นแล เจ้าทั้งหลาย
 จงให้ฝูงฉลาดอาจผู้จักฮิตน้ำพคองเहांถอง ถันชอนประกอนด้วย
 ทศธรธรรม ๑๐ ประการหั้น ให้เป็นพญาแทนพพ่อเहांเทอญ

เจ้าชุมพุกบัณ ฑิต ก็ตำหนารจากับฉามาตย์ฝูงฉลาด
ให้เขียนเอาทศธรรม ๑๐ ประการ อันเป็นคำสอนสืบ ๆ มาแต่บุราณ
ทำวพญาก็เขียนไว้ไว้โใ โใลาพคำ ให้ปรากฏแก่คนทั้งหลายแล
ทำวพญาตพโใจักสืบราชสมบัติบ้านเมืองภายหน้าให้เป็นผู้สุขเกษม
แก่ไพร่ฟ้าข้าไททั้งหลายเทอญ เจ้าชุมพุกบัณ ฑิตตั้งไว้
ยังกิจอันพิจารณาถ้อยคำทั้งหมดตั้งนี้

ตโยสกุโใ อันว่านทุกทั้ง ๓ ตอนนั้น ฉาปุจุนิตวา ก็สั่งอำสา
พาจากเสนาฉามาตย์ทั้งหลายแล้ว ฉรณข่มปวิสิสูง ก็บิพเข้าไป
สู่ป่าหิมพานต์ก็มีแล โสโใวาโท อันว่าคำโใวาทสั่งสอน
แห่งนทุก ๓ ตัวนั้น ก็ตั้งอยู่หาพระมาณว่าได้หมีนปีก็มีแล
สพพารโใโใวาโทวเสนฉิมิ ฉมมเทเสน ตวาชาตกั สโใทาเนสิสพพา
อันว่า สัพพัญญเจ้าตพชื่อว่า โคตมบรมพาท คาคฉามา
ยังฉรณเทศนาตั้งนี้ อันเป็นนุพกรรรม คือว่า ชาตติแห่งตพ
แต่เมื่อก่อนพมาเทศนา แก่พญาปเสนทิโกศล เพื่อจักให้ตั้งอยู่
โใฉรณคำสอนสัพพัญญเจ้าด้วย สมพถนท เป็นจตุฉริยสังจจ ๔
ประการแล ปริสา อันว่า บริษัท ๔ จำพวกกก็ไดยังฉรณเทศนา
ดวงวิเศษประเทศว่า โสตา สกิทาคา ฉนาคา ฉรนุตา
ผลาณตามนุญสมภารแห่งตพ อันนับมาแต่บุฉมมะพาดชาตีก่อน
ภายหลังก็มีแล

ชายติสโฆทาเหลสิ พระพุทธเจ้าก็เอามาตั้งเทศนาธรรมชาดก
 ใหม่ว่า พรหมทตฺโตราชา ฉานนุโธ กุณฑริณี อุปรวณฺณา เวสนุตฺต
 สาริปุตฺโต ราชมถาพุตโต ชุมพุกสกุโ โห อหฺเมวโลกนาโถ
 เฉวทเรชาตกั ดั่งนี้ ภิกฺขเว ตูราภิกษุทั้งหลายราชา อันว่า
 พญาพรหมมหัตต ตนเสวณราชโหมเมืองพาราณสี บ่มีลูกยิงลูกชาย
 ไปเอาลูกนก ๓ ตัวมาเลี้ยงเป็นลูกวั้นนั้น บ่ใช้บุคคลผู้ใดเลข ฉานนุโธ
 แม่ชื่อว่า มหาฉานนุท ตนอุปัฏฐากพระตถาคตโปกาลนัตถิแล
 เวสนุตฺตสกุณา อันว่า ลูกนกเค้าตัวชื่อว่า เวสนุตฺต โหวันนั้น
 บ่ใช้แม่บุคคลผู้ใด ใครผู้ใดเลขคือหากแม่ มหาสาริปุตฺต
 ตนบริสฺสทธีด้วยปัญญาเป็นฉัตรสาวก้าชวา ฉิทาณิ โปกาลนัตถิแล
 กุณฑริณี อันว่า นางนกเลี้ยงคำ ตัวชื่อว่า นางกุณฑริณี วันนั้น
 บ่ใช้บุคคลผู้ใดเลขคือว่า แม่พนางอุบลวณฺณาเถรี ฉิทาณิ
 โปกาลนัตถิแล อมจฺจ อันว่า ฉามาตย์ราชมุนตรีทั้งหลาย
 แห่งพญาพาราณสีปางนั้น คือว่า แม่พนริษัทแห่งพระตถาคต
 โปกาลนัตถิแล ชุมพุกกณฺฑิตโตสกุโ โห อันว่า นกแขกเต้าตัวชื่อว่า
 ชุมพุกกณฺฑิต ตทา โปกาลนัตถิก็บ่ใช้บุคคลผู้เฝ้าขวาน
 สามานเลข อหฺ โวโลกนาโถ คือว่า แม่พองค์กุพระตถาคต
 ตนเป็พที่จ้งที่เพ็งแก่โลกทั้ง ๓ ฉิทาณิ โปกาลนัตถิแล
 ตุมเหฉนว่า สู้ทั้งหลาย ฉาเรถ จงจื่อจำนำไว้ยังชาดกดวงนี้

โหมโหมทวาด้วยนัยยะ ดังพระตถาคตหากเทศนามานี้ เท้าวินทอญ
 เวสบุตรสกุนโ โข ชาตกิ กล่าววิณณาขังเวสับุตรสกุนาชาตกนวกเค้า
 นิถิตัง ก็เสด็จบรมวาร สมควรแล้วท่อนี้ก่อนแล ฯ๑๓

● ฅ วัฬ ๔ ๒๕ ค่ำ ปีขาล โทศก ศักราชราชาได้ ๑๒๕๒ ปี
 พระยาประจันตประเทศธานี เจ้าเมืองสกลนคร มีใจใสศรัทธา
 สร้างหนังสือล้าเวสับุตรนวกเค้า ไว้กับศาสนาพระพุทธรเจ้า
 ได้สร้าง โหวตโพธิ์ชัย เมืองหนองคาย เมื่อไ้ว่าราชการเรื่องเขตแดน
 เกี่ยวข้องกับเมืองหนองหาร กับเจ้าคุณพระยาสุริยเดชะวิเศษฤทธิ
 ทศทิศวิไชย ปลัดข้าหลวง มาตั้งอยู่รักษาราชการอยู่
 ณ เมืองหนองคาย มหาขานนท์เมืองสกลนคร เป็นผู้พิจารณา
 แล้วขามแก่ ไกล่เทิง มีทั้งตัวตกตัวห้อย ตัวห้อยน่พล เกกาซ้าย
 หัวหาง น่ขอตกแลห้อยไปน้พมากหลาย สาธุ ๆ ฅนุโหมทามิ ฯ๑๓

บรรณานุกรม

ฉวีชัย ปุณฺณโกณฑก. วรรณกรรมท้องถิ่น.

กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๕.

ปรีชา พิณทอง. สารานุกรมภาษาอีสาน - ไทย - อังกฤษ.

อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม, ๒๕๓๒

ภูวดล ฉู่ปาน. นกเตี้น่อง. มหาสารคาม : หจก.ฉิชาติการพิมพ์,
๒๕๖๒.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน

พ.ศ.๒๕๕๒. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๕๖.

หอสมุดแห่งชาติ, กรมศิลปากร. ประมวลคำศัพท์ภาษาลาว

ไผ่เอกสารโบราณ เล่มที่ ๑ อักษร ก - ง.

กรุงเทพฯ : เฉ.พี.กราฟฟิคดีไซน์, ๒๕๕๔.

หอสมุดแห่งชาติ, กรมศิลปากร. ประมวลคำศัพท์ภาษาลาว

ไผ่เอกสารโบราณ เล่มที่ ๒ อักษร จ - ฉ.

กรุงเทพฯ : เฉ.พี.กราฟฟิคดีไซน์, ๒๕๕๔.

หอสมุดแห่งชาติ, กรมศิลปากร. ประมวลคำศัพท์ภาษาลาว

ไผ่เอกสารโบราณ เล่มที่ ๓ อักษร ท - ผ.

กรุงเทพฯ : เฉ.พี.กราฟฟิคดีไซน์, ๒๕๕๔.

หอสมุดแห่งชาติ, กรมศิลปากร. ประมวลคำศัพท์ภาษาลาว

ไพบูลย์สาร ไพบูลย์ เล่มที่ ๔ อักษร พ - ช.

กรุงเทพฯ : เอ.พี.กราฟฟิคส์, ๒๕๔๔.

หอสมุดแห่งชาติ, กรมศิลปากร. ประมวลคำศัพท์ภาษาลาว

ไพบูลย์สาร ไพบูลย์ เล่มที่ ๕ อักษร ส - ฮ.

กรุงเทพฯ : เอ.พี.กราฟฟิคส์, ๒๕๔๔.

ข

ชุมชนศาล	พ.	กรรมการเมืองตำแห่ง ชุมศาล.
ข้าศึก	พ.	ศัตรูของบ้านเมือง, คนที่มุ่งปลงร้าย.
ขี้ขย	พ.	น้ำวไพร, คนรับใช้, ทาสรับใช้.
ขอกขันพลสีมา	พ.	อาณาเขตที่แบ่งหรือกำหนด อย่างชัดเจนหรือโดยหมายรู้กัน.

ค

คำ	พ.	ทองคำ.
คำฟ่าย	ว.	แพรวพราว, แฉวฉว, สว่างไสว.
โคมไฟ	พ.	ตะเกียงหรือเครื่องตามไฟให้แสงสว่าง ใช้ตั้ง หิ้ว ติดเพดาน หรือแขวน.
คมฉบ	ก.	การให้ความสำคัญและไม่ล่วงละเมิด.
คำเคียด	ก.	ความไม่พอใจหรือโกรธเคือง.

ง

งาก	ก.	เผขฉก.
-----	----	--------

จ

จำบ้าน	พ.	ผู้ช่วยฝ่ายปกครองหมู่บ้าน.
จรรยา	ก.	พูด, พูดจา, สัพพทา.
ที่จ้ง	ก.	ที่พักพิง, อาศัย.

จักจุก	ก.	พังก.
		ช
ชี	ก.	สตีชี.
ชู้	ว.	ทุกข.
ชู้	ว.	ทุกค.
		ด
ตั้ง	ว.	ข่งไร.
ดี	ว.	ดีจริง.
		ต
ตัว	พ.	เพศ.
ตัว	พ.	เพศ.
ตั้ง	พ.	ที่สำหรับไม่มีพ.
		ลักษณะคล้าย
		อาจมีหรือไม่มีก็ได้.
ตัว	ก.	โกหก, หลอกลวง, ตลบตะแลง
ตัว	ก.	เปล่งเสียงออกมาเป็นถ้อยคำ.
		ถ
ถ	ก.	ให้, มนให้.
		ท

เทียร	ก.	เกิดขึ้นตามปกติ.
		ฉ
ตุ้งไซ	พ.	ฉงชนิดหนึ่ง ทำด้วยผ้าหรือกระดาษ.
		บ
บ่ปาก	ก.	ไม้พูด.
บ่หมั่นบ่ที่ขง	จ.	ไม้คงสภาพแพะผ.
บู่ฮ่า	จ.	มีมาแต่เก่าก่อน.
บรบวร	จ.	ไม่ขาดไม่เกิน, เต็มหรือพอดีกับจำนวน ที่กำหนดไว้, พร้อมสรรพ.
		ป
ประทีป	พ.	ตะเกียง, โคม, ไฟที่มีเปลวสว่าง เช่น ตะเกียง เทียน เป็นต้น.
ประทุปล	พ.	ตุ้บ, กำยาน จุด ให้กลิ่นหอม.
ปี่	ก.	เวียง, หมูพ.
		ผ
ผญา	พ.	ความรอบรู้, ความฉลาด อันเกิดจากการเรียนรู้และคิด.
ผลา	พ.	สิ่งที่เกิดจากการกระทำ.

พระเจ้า	พ.	พระพุทธรูปเจ้า.
พีช	พ.	เมล็ดพันธุ์ไม้, พืชพันธุ์.
ม		
มรดก	พ.	มรดกป สร้างไว้สำหรับประดิษฐาน สิ่งที่เคารพสักการะ.
ไม้ไฟ	พ.	เครื่องสำหรับจุดโพงงานสมโภช เฉลิมฉลอง หรืองานศพ.
ม้าง	ก.	ม้าง, ทำสาย, ล้าง, รีด.
ย		
ย้าแยง	ก.	แสดงอาการหวั่น.
ยอ	ก.	เคลื่อนย้ายหรือเอาขึ้นให้สูงจากที่เดิม.
ร		
รัลลี้	ก.	ฤาษี นักบวชพวกหนึ่งนำเพ็ญพรต และแสวงหาความสงบ.
ล		
ล้าหลิง	ก.	ครุ่นคิด.
เลิกซาก	พ.	การทำศพ โดยการฝังหรือเผาศพ.

ว

เวียง	พ.	เมือง.
แวง	ก.	ยิ่งกว่า.
วัลลพ	พ.	วัลหพ้า, วัลพรงพี้, วัลที่จะมาถึงข้างหพ้า.

พ

เพิงขู้	ก.	พิงขู้.
พญา	พ.	พระมหากษัตริย์, พระเจ้ามหาชีวิต.

ส

สำน	พ.	ของ หรือคนทีรวมกันเข้าเป็นชุด.
ส่วยไฮ	พ.	บุคคลหรือของทีรัฐเรียกเก็บจากบุคคล ทีอยู่ใต้การปกครอง.
สัพ	ก.	พัพให้ขาด, ทำให้ขาดด้วยของมีคม.
สุดเขียน	ก.	เล่าเขียนท่องพ.
สน	พ.	ริมฝีปาก.
ส่งสการ	พ.	การไว้ดาลัย.

ห

หิพเมื่อ	ก.	กัณ.
หวัชวัญ	ก.	หวัระะเาะ.
หสิฬ	ก.	เสฬเพสิตเพสิฬ หรือฝ่อพคสาขอารมณ.
หสิงตุ	ก.	มอง,ตุ.

อ

อทิษา	พ.	อุทษา,สวพ.
อสาพา	พ.	อสาพะ,ที่ฬัง, ที่รองฬัง,เคริองปุรองฬัง.

อ

อ็อง	ก.	เปล่งเส็งตั้งออกมา.
อ็องอ็อง	ว.	สว่างไสว.
อ็ูป	พ.	อ็ูป.
อ็ัง	พ.	อ็ัง.
อ็ัน	ก.	อ็ัน.
อ็ักษา	ก.	อ็ักษา.

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

งานวิชาการและวิจัย สถาบันภาษา ศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร เลขที่ ๖๘๐ ถนนนิตโย ตำบลธาตุเชิงชุม
อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร โทร. ๐ ๔๒๗๔ ๔๐๐๙

● ณ วัน ๔ ๆ ๕ ค่ำ ปีมะเส็ง โทศก ศักราชราชาไต้ ๑๒๕๒ ปี
พระยาประจันตประเทศธานี เจ้าเมืองสกลนคร มีใจใฝ่ศรัทธาสรางหนังสือล่ำเวสันตรนกด้า
ไว้กับศาสนาพระพุทธเจ้า ได้สร้างไหว้ศรัทธา เมืองหนองคาย เมื่อไปว่าราชการเรื่องเขตแดน
เกี่ยวข้องกับเมืองหนองหาร กับเจ้าคุณพระยาสุริยเดชะวิเศษกฤษณ์ทศทิศวิไชย ปลัดข้าหลวง
มาตั้งอยู่รักษาราชการอยู่ ณ เมืองหนองคาย มหาขานนท์เมืองสกลนคร เป็นผู้ลิจนา
แล้วยามแก่ใกล้เที่ยง มีทั้งตัวตกตัวห้อย ตัวน้อยบ่พอ เกกาซ้าย
หัวทาง บ่ขอดตกละห้อยไปนั้นมากหลาย สำธุ ๆ อหุโมทามิ ๗๐๐